

Časopis moravsko-slovenského pomezí

Bílé Karpáty

Biele Karpaty

2/2012

30 Kč / 1€

Z obsahu:

- * Pro opravdový folklór musíte na hody a masopusty * TSTTT 2012
- * LIFE+ lepší život pro motýly * Švestky a slivovička, zdraví polovička

1. žluťásek barvoměnný
(žltáčik zanoväťový)
 2. modrásek očkovaný
(modráčik krvavcový)
 3. jasoň červenooký
(jasoň červenooký)
 4. modrásek bahenní
(modráčik bahniskový)
 5. modrásek černoskvrnný
(modráčik čiernoškvrnný)
 6. ohniváček černočárny
(ohniváčik veľký)
 7. jasoň dymnivkový
(jasoň chochlačkový)
- Foto Marián Filípek

Motýli Bílých Karpat projekt LIFE+

Bio-osla stokrát nic neumorí

Čas od času se v médiích objeví zpráva o tom, že vědci táhle či onde zkoumali obsah živin v biopotravinách a porovnávali je s tzv. normálními potravinami, a že nakonec přišli na to, že biopotraviny nejsou vlastně o moc zdravější, než ne-bio. Nedávno jsem se dokonce dočetla takové moudrosti, že jíst biopotraviny je sice dobré, ale není všechno zlato, co se třpytí, a všeho moc škodí. S tím posledním nelze souhlasit, a možná ještě dodat, že stokrát nic umožilo osla a komu není rady, tomu není pomoci. Proč tedy stále dávám přednost biopotravinám?

Vynechám úvahy o tom, kdo tyto studie financuje (i když i to lze snadno zjistit), a zastavím se u podstatnější otázky. Opravdu nejsou biopotraviny o moc zdravější než ostatní? Ale co to vlastně znamená, zdravé potraviny? Potraviny bez stop pesticidů a jiných jedů? Takové už v dnešním životním prostředí vyprodukovat nelze, bohužel. Autoři těchto studií mají pravdu, když tvrdí, že i v biopotravinách jsou stopy nejrůznějších chemikálií, ale i oni přiznávají, že jich tam je méně. A tím se dostáváme k jádru pudla.

Celý svůj život si postupně sbíráme nejrůznější chemické látky a ukládáme si je ve svých tělech. Jednou z mála cest, jak se žena může alespoň určitého množ-

ství zbavit, je porodit dítě. Ano, i když to zní jako noční můra, dnešní děti se už rodí s touto jedovatou zátěží.

Příroda má jednu obdivuhodnou vlastnost – schopnost se obnovovat. I naše těla jsou součástí přírody, mají schopnost se samy léčit a odolávat i takovýmto chemickým zátěžím. Do určité míry. Já bych ale nikdy nechtěla poznat, kde je ta kritická hranice, kterou moje tělo už neunes. Proto se vědomě vyhýbám tomu, co k mé vlastní zátěži nakládá víc a víc. A stejnou zodpovědnost jako k sobě samé, cítím k životnímu prostředí jako celku.

Proto nechci nový koberec napuštěný zpomalovačem hoření, nestojím o laciné oblečení ze stánků, které při praní vypouští do vody nonylfenol, a proto dávám přednost biopotravinám. Můžu tak zastavit alespoň malé kapky jedů, které by jinak skončily v životním prostředí. Takové nenápadné téměř nic. Ale stokrát nic umožilo osla.

Když se s někým bavím o biopotravinách, často slyším argument obhajující ty ne-bio. „Přece by to neprodávali, kdyby v tom bylo něco škodlivého!“ Skoro mě překvapuje ta důvěra, to není jen slepá důvěra k výrobcům a prodávacům, ale důvěra v celý systém, který by měl zákazníka chránit. Jak je spolehlivý, jsme si mohli nedávno ověřit při aféře s metanolem. Ne, tento systém spotřebitele nechrání.

Jak se ale pak člověk má rozhodovat, co si vybírat, když nikdo nemá doma laboratoř na to, aby si mohl udělat rozbor potravin na pesticidy nebo alkoholu na obsah metanolu. Nakonec stejně všichni musíme do určité míry důvěřovat těm, od nichž potraviny kupujeme. Asi nikdo nebude mít problém s domácí slivovicí od souseda, kterého dlouho a dobře zná. A stejně tak já nemám problém s biopotravinami, protože při jejich produkci se slučuje hned několik důvodů k důvěře. Nejen pečlivě sledovaná značka s trvalou kontrolou kvality, ale často i to, že vím, kde vyrostly a kdo konkrétně je sázel, zaléval a sklízel. A když k tomu ještě přidám vliv ekologického zemědělství na naší krajinu, volba je jasná – pro mě jsou biopotraviny číslem jedna.

Jana Hajduchová

Obsah

ÚVODNÍK

Bio-osla stokrát nic neumorí	1
ROZHOVOR	
Pro opravdový folklór musíte na hody a masopusty	2-3
AKCE V BÍLÝCH KARPATECH / AKCIE V BIELYCH KARPATOCH	
Ako sme sa napriek kríze obohatili	4
Splněné sny Javornických smyčců	5
Z historie jednoho festivalu	6-7
UČÍME SE OD MALA	
Přeshraniční ekocentrum v Nové Lhotě	8
Strážnické gymnázium Ekoškolou potřetí	9
RECENZE	
Od věnečku k obálence	9
NAŠE OBCE	
„Tož vítajte u nás v Rudimové!“	10
NAŠE MIKROREGIONY	
MAS Strážnicko pomáhá obcím k rozvoji	11
Tři úryvky z paměti vtisknutých do krajiny	12-13
ZPRÁVY ZE SPRÁVY / SPRÁVY ZO SPRÁVY	
LIFE+ = lepší život pro motýly	14-15
Natura 2000 - poslední doplnenie?	16
Evropsky chráněné druhy - Užovka stromová	17
Nový plán péče o CHKO	17
TURISTA DOPORUČUJE	
Haluzice mají náučný chodník	18
MY A ŽIVOTNÍ PROSTŘEDÍ	
Neviditelné nebezpečí	19
Příčiny letošního sucha	20
POLE NEORANÉ	
Není seno jako seno	21
O OVOCI	
Švestky a slivovička, zdraví polovička	22-23
Památné ovocné stromy	23
Koldokol – nová biohvězda	24
Réva vinná v podhůří Bílých Karpat	25
POHÁDKA	
Jak přišly švestky na Moravu	26
PRO CHYTRÉ DĚTI	
Zelená planeta	28

Bio ovoce z ekofarmy na Horňácku (Foto Iva Nováková)

Pro opravdový folklór musíte

na hody a masopusty

Folksník ve Strání (Foto archív Paola Popelky)

Foto Jan W. Jongsma

Se jménem Pavel Popelka se v regionu setkáváme často a na mnoha místech. Ředitel Muzea J. A. Komenského v Uherském Brodě má nemalé zásluhy i jako sběratel písní, autor odborných a populárních knih, fotograf, můžeme se s ním setkat i na masopustních akcích nebo když hraje na gajdy. Také býval členem redakční rady časopisu Bílé Karpaty.

PhDr. Pavel Popelka, CSc. se narodil v roce 1949 a pochází ze Strání. Jak vypadala vaše další životní dráha?

Maturoval jsem na Střední průmyslové škole strojnické v Uherském Hradišti a pak jsem absolvoval etnografii a sociologii na Filozofické fakultě MU v Brně. To bylo v letech 1969–1974. Od roku 1974 jsem v Muzeu J. A. Komenského pracoval jako etnograf, od roku 1990 jako ředitel. Titul PhDr. jsem obhájil na Masarykově univerzitě v Brně v roce 1985, titul CSc. na Slovenské akademii věd v Bratislavě v roce 1997.

Co pro vás znamená oblast Bílých Karpat?

Zaprvé zde mám své rodové kořeny, a tak jsem již v mládí prochodil louky bez toho, že jsem věděl, že budou jednou vyhlášeny jako chráněné. Rád procházím nejen straňanské louky, ale jezdím na kole i na Horňácko nebo znám i Bošáckou dolinu.

Druhá věc je, že jsem si vybral obor –

etnografii, který se tomuto regionu věnuje. Zaměřil jsem se na zkoumání duchovních nebo obyčejových jevů v této oblasti. Moje sběry, ať je to píseň nebo jsou to různé obyčeje, pochází ze Strání, Moravských Kopanic a celého Uherskobrodsko, které se Bílých Karpat dotýká.

Také v mých koníčcích se Bílé Karpaty objevují pořád. Když hraju na gajdy, zpívám si písničky z této oblasti. Fotím zdejší přírodu a obyčeje. Na výstavách, i v zahraničí, toto pohoří propaguji – i když třeba jako součást ‚kraje Komenského‘.

Jak etnograf vlastně postupuje při sběru písní a obyčejů?

Sbíral jsem je, pokud to ještě šlo – kdy lidé ještě kosili louky a k tomu si zpívali. Teď už není co sbírat. Začal jsem v 70. letech minulého století. To už dožívala poslední vrstva generací lidí, kteří ještě žili i v kouzelném světě tradic a pověr. Někteří pověrečným představám dokonce ještě věřili, třeba na Moravských Kopanicích. A v té době doznívala i svatba v tradiční podobě. Teď, když se svatba koná, tak jsou z toho jen malá torza.

Výzkumná práce probíhala tak, že jsme chodili po lidech se zápisníčkem, tužkou, fotoaparátem a magnetofonem – který vážil asi 10 kilo. Škoda, že ještě nebyly digitální kamery a fotoaparáty. Tím by se zachytilo ještě daleko víc. Pak se veškerý materiál přepisoval do textu a not. V současné době máme audio záznamy zachované už i v digitální podobě, takže můžeme pořád poslouchat původní barvu

hlasů, intonaci atd., což je daleko lepší, než když je píseň zachycena v notách – dává to plastičtější obraz.

Cítím ve vašich slovech určitou melancholii.

Ano, je to melancholie, ale také je v tom poetika. Zdá se mi, že ta právě odchází z našeho života. Svět techniky tyto poetické fenomény nenahradí. Já je miluji – když trávím dovolenou, tak si fotím světlo v lese nebo barvu vody všude, kde to mohu zachytit. Ano, melancholie je mou věrnou průvodkyní.

Jak vidíte budoucnost folklóru?

Nevím, jestli se dá vždy mluvit o folklóru. Pokud se jedná o hody nebo masopusty, tak ty se udržují v podstatě nepřerušeně. Ovšem, na druhé straně na slavnostech se předvádí něco, co už ve skutečnosti folklór není. Lidé sice vystupují v krojích a zpívají nějaké písničky, ale téměř už neví, o čem vypovídají. Je to jen takové skotačení, divadlo v krojích. Hodně takzvaných folklórních akcí je navíc už bez odborného dohledu. Divám se na ně jako na show, která připravuje lidem zábavné odpoledne.

Když já jedu za folklórem, tak jedu do vesnic na akce jako Boží tělo nebo hodová tradice, scénický ‚jakoby‘ folklór nevyhledávám. Když jedu na slavnosti, spíše hledám své motivy v zákulisí – nějaký pěkný romantický příběh se tam může vyskytnout. Nebo doufám, že se setkám s nějakou osobností.

Bohužel se folklór také ztratil z rodiny, to už začalo po druhé světové válce, kdy lidé začali pracovat ve městě. Folklór, který se pěstoval v rámci rodiny, je dnes už definitivně pryč. Životní styl se u nás strašně pozměnil. Zajímavá je situace na Slovensku, kde jsou vynikající soubory prezentující ‚scénický folklór‘ – na vyšší

úrovni jako u nás, ale třeba hodové tradice jsou zde naprosto neznámé. V dědinách na východní Moravě, kde je navíc spousta cimbálových muzik, je obyčejová tradice bohatší než na celém Slovensku.

Co říkáte na současné staré písničky převáděné do nové, např. rockové podoby?

To mně nevadí. Myslím, že se o to má pokoušet. Tento inspirační zdroj je veliký a buď to člověka nějakým způsobem chytne, nebo to umře – tak proč ne? Stará podstata vlastně zůstane.

Nepreferuji nikoho z těch nových interpretů, ale ten, kdo mne v poslední době oslovil, je Gabriela Vermelho se skupinou Maraca – Zimbova. Jednak dělá moje věci, což mne pohládilo (nosič Kravé balady vychází z knihy Příběhy v písniích vyzpívané – Lidové balady z Moravských Kopanic), a jednak její síla přednesu je skoro démonická.

Hrajete i na gajdy. Od kdy, a ještě pořád účinkujete?

Letos jsem ještě účinkoval na Horňáckých slavnostech, v programu o baladách, což je moje oblíbené téma. Gajdy však především používám o masopustu.

Došel jsem k nim spíš náhodou. Asi ve svých pětadvaceti letech jsem chodil do souboru Olšava a tehdejší primáš Málek získal gajdy od Otakara Pokorného. Byly, řekl bych, hodně přizpůsobené době – nebyl to nástroj vyrobený lidovým výrobcem. Zkusil jsem na to hrát, ale to

mi dlouho nešlo, protože jsem neměl žádné odborné vedení. Ale potom jsem na to něco vyloudil a pak jsem u toho zůstal. Nyní však hrají na gajdy, které mi vyrobil Pavel Číp v Zubří.

Hodně i fotíte, a vaše fotografie už byly k vidění na spoustě výstav. Co jsou vaše oblíbená témata?

Fotodokumentace patří k mé profesi etnografa. Pracovně tedy fotím folklór. Například v současné době je ve Slovákém muzeu v Uherském Hradišti výstava mých fotografií pod názvem ‚Od jara do zimy. Slavnosti a rituály východní Moravy‘, kde jsou zachyceny různé folklórní jevy, od masopustů až po vánoční obchůzky. Kromě obyčejů fotím rád krajinu, vodu a fotím také na svých cestách. K profesnějším fotografování jsem se dostal skrze sbírku písni. Když jsem měl v plánu vydat písni ze Strání (‚Řečeno písni‘), tak jsem chtěl, aby kniha vypadala opravdu pěkně. A přišel jsem na to, že bych ji mohl proložit fotografiemi, protože písnička vždy žije v krajině a dokonce si myslím, že krajina písni formuje.

Hodně jsem i filmoval, mám řadu sestříhaných filmů. Za film ‚Hody s věncem a káčerem‘ jsem na Etnofimu v Čadci v roce 2004 získal v kategorii etnografických dokumentů dokonce cenu mezi profesionály.

Kromě toho dodávám i témata pro filmy, které natáčeli druzí, především Petr Hajn. S Rudolfem Adlerem, profesorem FAMU, jsem v osmdesátých letech spolupracoval na filmu ‚Pod šable‘. Též jsem hodně spolupracoval s režisérem Karlem Fuksou. A vlastně už jako student jsem napsal scénář pro film ‚Drapačky‘ do brněnské televize.

Tím vaše produkce ještě nekončí, protože z vaší ruky vyšla i řada publikací, jak vážné etnografické práce, tak i humorné populární cestopisy.

Ano, bibliografie zabírá asi 15 stran. Ale vědeckých publikací je samozřejmě daleko nejvíce. Poslední a asi největší dílo je na téma svatby ‚Od věnečku k obálence, aneb co všechno kdysi znamenala svatba‘. Prodává se i se dvěma CD se záznamy svateb. Je to vlastně moje celoživotní dílo, protože jsem studoval svatby a vše kolem nich již od svého vysokoškolského studia. Materiály dlouho ležely v šuplíku, kni-

Bibliografie (výčet)

odborné publikace

- Příběhy v písniích vyzpívané. Lidové balady z Moravských Kopanic (1995)
- Písni z Bystrice pod Lopeníkem (1997)
- Řečeno písni. Lidové písni ze Strání (2005)
- Od věnečku k obálence aneb Co všechno kdysi znamenala svatba na Uherskobrodsku a Moravských Kopanicích (2011)

populární knihy

- Cestopisy, mistopisy, povahopisy. Putování životem aneb Smrt se rozcvičuje (2003)
- (Z)povídání z cest (2006)
- Cestopády (2006)
- Rokem v dur i moll (2007)
- Kalvados z červených jablek (sbírka básní, 2007)

hu se podařilo vydat až loni k Vánocům. Není to jenom popis obyčejů, ale jsou tam i postřehy sociologické, kapitoly o morálce, magii, společenských okolnostech uzavírání manželství, a kniha je proložena i řadou jedinečných historických fotografií.

Můžeme se ještě na něco významnějšího těšit?

Ještě bych si chtěl splnit jeden cíl a to je napsat velkou knihu o tradici mečových tanců, kterou sleduji v různých zemích. A pak nevím, jestli se nepokusím – v rámci té zábavné literatury – o něco jako román na základě celé řady ‚silných‘ příběhů ze života mých předků.

Hodně fotím, takže plánuji i nějaké fotografické výstavy. Na příští rok připravuji výstavu na téma ‚Víra a její podoby‘ k tématu cyrilometodějských oslav. A nabízejí se i další témata.

Něco úplně jiného na závěr. Jako ředitel Muzea J. A. Komenského už s jistotou víte, kde se vlastně Komenský narodil?

To je nejčtenější otázka a přitom nejméně významná. Teď se každý narodí v nemocnici a je to úplně jedno! Skutečně to není důležité, i když to v odborném světě vyřešené není. Nejčastěji se podepisoval přídomkem jako Nivanus a Nivnicensis, ale také jako Hunnobrodensis, rod pak pocházel z Komně. Nejčastěji se rodiště v různých brožurách uvádí podle toho, kdo tisk platí. A objevují se i kuriózní názory, například že se narodil po cestě rodičky z Nivnice do Uherského Brodu. Lidé mají někdy opravdu bujnou fantazii. Každopádně se však Komenský narodil na Uherskobrodsku.

Jan W. Jongepier

Foto archivu Pavla Popelky

Správa o jednom týždni na kraji sveta, prežitom akoby v inom časopriestore

Foto Zuzana Vranková

Ako sme sa napriek kríze obohatili

Viac ako 20 rokov sa v Bielych Karpatoch organizujú mládežnícke letné tábory na záchranu bielokarpatských lúk – pravidelne na Nebrovej v Červenokamenskej doline a na Bučkovej jame nad Vrbovcami, tento rok sme sa stretli aj tí odrastenejší...

Nápad na zorganizovanie tábora sa rodil dlhšie v hlave Katky Devánovej z Trenčianskeho múzea a Riša Medalu z Centra environmentálnych aktivít. Namiesto lepenia plagátov a pozvánok celkom stačilo, keď sa o svoj nápad podelili so svojimi známymi a priateľmi.

A tak sa v dňoch 14.–21. júla 2012 na Grúni nad Novou Bošácou stretli rodiny s deťmi. Správa CHKO Biele Karpaty nám poskytla svoju terénnu stanicu. Príspevok na stravu od Karpatského ochranného združenia altruistov (KOZA), ktorý sme nakoniec nevyužili, venujeme na vymaľovanie terénnej stanice, resp. kúpime farby a prideme brigádovať. Stretli sme sa preto, aby sme pokosili kúsok bielokarpatských lúk, vyplnili deťom prázdniny, boli si navzájom oporou a povzbudením.

Kosenie

Traja chlapci menovite Šimon Pajger, Janko Medal a Matúš Balogh po 4 rána ručnými kosami spolu so svojimi otcami a s René a Jožkom kosili močiar a príľahlé nepokosené kúsky lúk. Boli úžasní a často aj unavení. Ako povedal jeden z otcov, zistil, že má svaly aj tam, kde ich doteraz vôbec netušil. Zistil to vtedy, keď začali bolieť.

Peťo Pajger a Rišo Balogh pravidelne nakuli kosy a pripravili k ďalšiemu dňu. Chvilku som s takou úžasnou kosou kosila, či skôr ju len pridržala, aby ten parádny močiar nepokosila sama.

Správa CHKO, menovite Vlado Mertan a Matúš Ďurček, nám kosačkou poko-

sili spodné dve lúky v Prírodnej pamiatke Grúň o ploche viac ako 1 hektár. Všetko sme to aj spolu s močiarom vynosili na staré kopy. Usušiť sa to žiaľ, vzhľadom na daždivé počasie, nedalo.

Ďalšia zábava

Milým spestrením bolo popoludnie s Ľubkom Víťazom, motýlkárom z Nového Mesta nad Váhom, návšteva a pomoc rodinky Martina Bednárika, Maňa Hubu i Aleša Máchala. Všetky osobné stretnutia (osobitne s Maňom a Alešom) boli milé, plné človečenstva.

Skoro všetci sme sa prestriedali u miestneho umeleckého kováča Petra a buchli si na roztavený kus železa. U suseda Janka deti i dospelí dojili kravičky, pili sme od nej každý deň mlieko, ochutnali tvaroh, syr i domáce maslo. Susedov kravičky a ovečky nás svojimi zvoncami večer uspávali, ráno budil kohút svojou pesničkou.

Marcelka a Mirko s deťmi a kamarátkou síce za nami prišli neskôr, ale priniesli kolovrátko a kopu praktických rád a skúseností, parádne zapadli do kolektívu a ešte aj ten baraní guláš bol z ich ovečky.

Hry pre deti pripravoval Rišo s Jožkom a počasie sa postaralo, že aj na tie spoločenské izbové bolo trochu času. Na počasie si vlastne nesťažujeme, veď trikrát za týždeň dúha, z toho dvakrát dvojité, to sa nepodarí často.

Deti i dospelí si vytvorili paletu farieb prírody i vyskúšali, ako sa sústrediť pri streľbe z luku.

Nádherná bola nočná hra, tma tmúca a ešte aj popýchalo. Okruh nebol veľký a dobrí trpaslíci strážili, aby sme nezblúdili.

Pomedzi dažde sme stihli i výstup na Veľký Lopeník, aj bylinky nazbierať – pamajorán, materinu dúšku, repik, myši chvost a betoniku.

Kuchyňa bola parádna vďaka Hanke, Janke, Soni, Ľubke, Zune, Katke, Mirke

a ešte ďalším, ktorí nečakali a pomáhali, krájali, čistili, umývali riad. Každý deň čerstvý koláč, vždy iný a jedlo výborné.

Náklady

Na zorganizovanie tábora sme nepotrebovali sponzorov, ani granty, ani zastrešujúcu (či zastrešujúcu) organizáciu. Všetci sme dovolenkovali, poskladali sme sa na deň po 3 eurá na dospelú osobu a po 2 na dieťa. Vyšli sme si s tým vďaka tomu, že sme priniesli zo záhrad strúčiky, cukety, mangold, orechy, marhule..., jedli sme domáce mäso, mlieko od suseda. Sponzoroval nás sused a Draha z vedľajšej doliny – mliečkom, vajčkami, syrom, dokonca aj čerstvo upečeným koláčom.

Zostalo po nás za jednu tašku neroztriedeného odpadu (keby tam bola na konci Bebe, ešte by nám z toho polovicu roztriedila), kopa šúp a marhuľových kôstok.

Kríza je v ľudských hlavách, naozaj si to myslím a vo vzťahoch. Dúfam, že sme zvíťazili. Aspoň tento týždeň – prežili sme ho jednoducho, skromne a pritom obohacujúco.

Prepáčte prosím, nie je toto pozvánka na budúcoročný tábor na Grúni pre všetkých, čo to čítate. Je tam málo vody a naše kapacity sú obmedzené. Inšpirácia, priatelia, inšpirácia.

Na tábore bolo 36 účastníkov a 17 ďalších návštevníkov, pomocníkov. Všetkým ďakujeme a tešíme sa o rok.

**Katka Devánová
Adamovské Kochanovce**

*Mgr. Katarína Devánová (*1969) je botanička na Trenčianskom múzeu v Trenčíne a členkou KOZA.*

*S motýlkárom Ľubkom Víťazom
(Foto Janka Pajgerová)*

Splněné sny Javornických smyčců

Letos v létě se v úterý po Hornáckých slavnostech již podeváté rozezněl kostel v Javorníku tóny vážné hudby v podání smyčcového komorního orchestru Javornické smyčce. A již počtvrté koncerty Javornických smyčců podpořila Nadace život umělce. Jak tato tradice vlastně vznikla? A kdo jsou Javornické smyčce?

Na brněnské konzervatoři se v jednom ročníku setkali spolužáci, kteří se brzy sprátelili a začali spolu každé léto jezdit na chatu ve Filipově údolí v Javorníku nad Veličkou. Nástroje brali s sebou, aby si spolu mohli zahrát pro radost. Postupně byly zastoupeny vlastně všechny nástroje, od houslí až po basu. Mnozí z hudebníků hrávali na konzervatoři v proslulém Moravském komorním orchestru u profesora Rudolfa Šťastného, který své žáky učil hrát a milovat Janáčka.

Jednou pozdě v noci někdo začal u ohně hrát Janáčkovu Suitu. Postupně se začalo přidávat víc a víc hudebníků a hráli tuto magickou skladbu do ticha noci. To vedlo k nápadu zahrát si tuto skladbu nejen pro sebe, ale i pro posluchače. A tak se Jiří Pospíchal s Filipem Kosteckým vydali k panu faráři Hurtovi a navrhli mu, že by rádi zahráli v evangelickém kostele koncert.

Foto Antonín Vrba

Panu faráři se nápad líbil a koncert byl na světě. Píšeme rok 2004. Orchester si předsevzal, že posluchačům představí Janáčkovu Suitu a Idylu a skladby pro komorní orchestr, které si členové Javornických smyčců chtěli zahrát nejen pro svoje potěšení.

Často také přijde někdo z hudebníků se skladbou, kterou si chce splnit svůj hudební sen, a téměř vždy si také někteří zahrají sólově. Jeden ze členů orchestru, Petr Růžička, pro orchestr a pro Javornický koncert složil několik skladeb, a posluchači tedy mívají možnost poslechnout si i hudbu soudobou.

Po absolventské zkoušce na konzervatoři se hudebníci sice rozprchli do svě-

ta, ale většina z nich hraje s orchestrem od jeho začátků a každým rokem přijíždí s rodinami na chatu z Prahy, Brna, Vídně, Osla, Paříže, Uherského Hradiště, Poličky a dalších měst, aby se nejen zúčastnili Hornáckých slavností, ale také na několik dnů sesedli u kamenného stolu před chatou, kde se povídá, hraje se folklór a popijí hornácká slivovice. Zahrada chalupy se po tento čas promění ve stanový tábor a hřiště pro malá „smyčcata“ a někdy také v improvizovanou zkušebnu. Před pěti lety Javornické smyčce přidali ještě koncert v Nové Lhotě, který se již také stal tradicí.

Hornácko má pro Javornické smyčce velké kouzlo nejen hudební, ale také lidské. Je nesmírně příjemné přijít v Javorníku do obchodu, kde vás lidé vítají a těší se na váš koncert, s čímž se hudebníci ve velkých orchestrech v neosobních velkoměstech nesetkávají.

Každým rokem je třeba také zdolat Velkou Javorinu, dýchat čistý silný vzduch, rozhlédnout se z vrcholu do malebné krajiny a dát si halušky v Holubyho chatě, a když je to možné, tak přejít přes hřebeny zpátky až na chatu na Filipov.

Nejpřesnějším synonymem Hornácka pro Javornické smyčce je ale každoroční setkávání s přáteli u kamenného stolu, od kterého se jen velmi těžko zase na rok odjíždí.

Marta a Filip Kostečtí
Brno

*Filip Kostecký (*1975) je zakládající člen Javornických smyčců a houslista Filharmonie Brno.*

Foto Jarmila Krystořová

Z historie jednoho festivalu

V listopadu letošního roku se uskuteční již 37. ročník festivalu o životním prostředí Týká se to také tebe, známějšího spíše pod zkratkou TSTTT. Nejde sice o žádný jubilejní ročník, ale je svým způsobem ročníkem přelomovým a proto se ohlédneme za historií tohoto festivalu.

V letech 1970–1975 se v Uherském Hradišti dala dohromady skupinka mladých lidí, které spojoval zájem o ochranu přírody a životního prostředí. Na školách a pracovištích, kde působili, a v kolektivech svazáků, pionýrů, trampů a členů TISu (svazu pro ochranu přírody a krajiny) hledali spřátelené duše a začali organizovat společné akce jako čištění potoků, ozeleňování okolí škol, odstraňování černých skládek, mapování chráněných a vzácných druhů atd. Hlavním organizátorem byl promováný biolog František König, pracující na okresní hygienické stanici.

Titul

Tato činnost neunikla ani tehdejšími médii a tak se psalo o chvályhodné činnosti socialistické mládeže. S Fr. Königem se tak seznámil i redaktor časopisu Mladý svět ing. Josef Velek, který o skutečných akcích psal v nově založené rubrice, později známé jako Zapisník hnutí Brontosaurus. Filmaři Studia amatérského filmu (SAF) v Uh. Hradišti natočili z těchto akcí několik dokumentárních snímků, které byly úspěšné na přehlídkách (i celostát-

ních) a soutěžích amatérských filmových tvůrců.

Jelikož se podobným tématem zabírali i mnozí amatérští filmaři po celém Československu, zrodil se nápad uspořádat celostátní soutěž amatérského filmu o životním prostředí. Než se ale 17. září 1976 v Uherském Hradišti uskutečnil jeho I. ročník, bylo nezbytné mu dát také náležité pojmenování. Po mnoha diskuzích nakonec vyhrál název filmu Františka Postavy z roku 1960, který dostal 1. cenu na celostátní soutěži amatérského filmu. Jednalo se o krátkou agitku pranýřující nešvary okolo nás a netečnost obyvatel k nim, s úderným názvem ‚Týká se to také tebe!‘

Rozšíření

První ročníky byly naplněny jen soutěží amatérského filmu a účastníci byli hlavně autoři a jejich rodinní příslušníci. V roce 1978 byl při TSTTT uspořádán poprvé i doprovodný odborný seminář. Jeho tématem byla biologická ochrana plodin za pomoci dravých ptáků jako náhrada chemických opatření proti přemnožení hlodavců. Ve stejném roce se poprvé součástí festivalu stává i soutěž fotografií na téma ochrana památek, přírody a životního prostředí (letos tedy již 34. ročník).

V dalších ročnících již byly odborné semináře pravidelnou součástí festivalu. TSTTT se také stává každoročním bilančním setkáním členů Hnutí Brontosaurus a později i členů Českého svazu ochránců přírody (ČSOP). Počet doprovodných seminářů a besed i tematicky zaměřených výstav, se postupně rozrůstá.

Festival získává jméno a tím i nové vyhlašovatele. Ke Sdruženému závodnímu klubu ROH a Okresnímu národnímu výboru v Uh. Hradišti se připojují Ministerstvo kultury, Krajský národní výbor Jihomoravského kraje v Brně a pražské ústředí Českého svazu ochránců přírody.

A protože amatérští filmaři

nemají žádná oficiální omezení, mnoho filmů se kriticky zaměřuje nejen na postoje lidí, ale i na postoje oficiálního vedení státu a jejich důsledků na přírodu a kvalitu životního prostředí. Promítají se zde i filmy, které se jinde mnohdy ani promítat nemohly. Festival se tak stal populární jako místo téměř disidentské činnosti, a návštěvnost díky tomu neustále stoupala. Na tehdejší poměry nevidaným byly i návštěva a vystoupení zahraničních odborníků, které většinou přivezl RNDr. Jan Čeřovský, tehdy pracovník Státního ústavu památkové péče a ochrany přírody a zástupce Světového svazu ochrany přírody (IUCN), jenž festival od počátku podporoval a zasedal pravidelně i v odborné porotě.

Útlum

Přelomovým bodem festivalu se stává rok 1989. V průběhu festivalu, který se koná 17.–19. listopadu, přinášejí účastníci příjezdějící z Prahy informace a očitá svědectví z průběhu demonstrace studentů k 17. listopadu, které se značně rozcházejí od oficiálních informací z médií. V sobotu je přivezena i videokazeta z Národní třídy, poskládaná od profesionálních i amatérských filmařů. Narychlo se shání video-přehrávač (tehdy ještě ne běžné u nás), jelikož ředitel SZK nepovolil promítání na ‚festivalovém‘ přístroji. Nakonec projekce proběhla v restauraci na zimním stadionu.

Událost, která byla tak významná pro další demokratický vývoj nejen u nás, však značně ovlivnila i další existenci a směřování festivalu. Odstranění cenzury, možnost nákupu nové filmové a video techniky znamenal paradoxně útlum amatérské filmové tvorby s ekologickým zaměřením. Aby si festival uchoval formu filmového festivalu, byli pořadatelé nuceni přidat kategorii profesionálních filmů.

V letech 1990–1995 je festival doplněn o veřejné kulaté stoly na aktuální ožehavá témata z oblasti životního prostředí (jaderná energetika, kanál Dunaj – Odra – Labe). Festival získává dalšího vyhlašovatele, Ministerstvo životního prostředí, a festivalu se účastní jeho zástupci a většinou i jeho ministři. Nedílnou pravidelnou součástí se stává oblíbený a dodnes hojně navštěvený seminář ‚Ekologické zemědělství‘. Rozrůstají se doprovodné programy o semináře a workshopy z oblasti environmentální výchovy, vzdělávání a osvěty (EVO), jako součást festivalu vzniká čes-

Foto archiv TSTTT

ko-slovenská dětská výtvarná soutěž ‚Svět očima skutečnosti a fantazie‘ a později se připojuje i dětská literární soutěž ‚Zelená planeta‘.

Za hranice

V roce 1993 se v důsledku rozdělení Československa a pro možnost zachování účasti slovenských autorů stává TSTTT oficiálně mezinárodním festivalem a otvírá se tak i filmovým dílům z dalších států celého světa. Na základě impulzu a zprostředkování Jana Čeřovského, navazují organizátoři spolupráci se Světovým festivalem o národních parcích v italském Sondriu.

Dalším důležitým rokem v historii TSTTT byl rok 2003, kdy byly zrušeny okresní úřady. Místo okresního úřadu, jako dlouholetého vyhlášovatele, přebírá Zlínský kraj, a součástí festivalu se stává Krajská konference EVO Zlínského kraje, na které se pravidelně udělují ceny za přínos EVO v kraji za uplynulý rok. Oceněny jsou osobnosti i organizace, nezapomíná se ani na povzbuzení začínajících ekovychovatelů. Hlavní náplní konference však je předání informací, zkušeností a námětů a to jak v teoretické rovině, tak zejména formou praktických ukázek a workshopů.

Jen s drobnými obměnami takto funguje festival až do roku 2011, kdy nový ministr a jím dosazení pracovníci ministerstva životního prostředí nepřevzali funkci jako jednoho z vyhlášovatelů spojenou

s finančním příspěvkem, ale jen formální záštitu. Přes to ještě tento ročník proběhl bez výrazných změn.

2012

Letošní ročník festivalu již bude i bez této formální záštity a v důsledku toho zbyvající vyhlášovatelé a organizátoři, po jednání s organizátory dalších festivalů (Ekofilm, slovenský Envirofilm) se rozhodli vypustit kategorii profesionální tvorby. Zachována zůstává soutěž amatérské filmové a video tvorby, ze které festival vzešel, ale omezeny jsou i některé doprovodné programy.

V současné době se hledá podoba festivalu do budoucna. Zvažuje se poněkud nešťastně i změna termínu konání z listopadu na květen či červen. Listopad byl výhodnější jako bilanční za uplynulým rokem, ale před několika lety z května se do podzimního termínu právě posunul profesionální Ekofilm, takže tyto festivaly se konají krátce po sobě. Jarní termín TSTTT však může vést k odstoupení řady

Rostislav Štefánek z Uh. Hradiště - hlavní cena fotosoutěže TSTTT 2011 (Foto Miroslav Potyka)

součástí festivalu (dětské výtvarné a literární soutěže), čímž se festival vrací do své počáteční podoby roku 1976 – jen doufejme, že ne až před tuto dobu...

Jaroslav Hrabec Uherské Hradiště

Ing. Jaroslav Hrabec (*1956) je vedoucí oddělení ochrany přírody a krajiny na odboru životního prostředí Krajského úřadu Zlínského kraje. Od roku 1977 spolupracuje na přípravách festivalu TSTTT, od roku 1986 je členem jeho odborné filmové poroty a organizačního štábu.

TÝKÁ SE TO TAKÉ TEBE

Program 37. ročníku 19.–25. 11. 2012

úterý 20. 11.	9–15 h.	Výtvarná dílna pro pedagogy	Zákl. umělecká škola (UH)	
	16 h.	Výstavy dětských prací (Svět očima skutečnosti a fantazie, Zelená planeta) – vernisáž, vyhlášení vítězů	Galerie Panský dům (UH)	
středa 21. 11.	9–13.30 h.	Zakončení kampaně Uherské Hradiště – Město stromů 2011–12	Velký sál Reduty (UH)	
čtvrtek 22. 11.	8 h.	Promítání filmů pro školy	Dům kultury (UH)	
pátek 23. 11.	10 h.	Promítání filmů pro školy	Velký sál Reduty (UH)	
	17.30 h.	Slavnostní zahájení festivalu	Obřadní síň radnice (UH)	
	19 h.	Promítání soutěžních filmů	Velký sál Reduty (UH)	
	sobota 24. 11.	8.30–10 h.	Promítání soutěžních filmů	Velký sál Reduty (UH)
		10 h.	Výstavy fotosoutěže – vernisáž, předávání cen	Foyer Klubu kultury (UH)
		10.30–12 h.	Promítání soutěžních filmů	Velký sál Reduty (UH)
13–18 h.		Promítání filmů na přání	Zkušebna Reduty (UH)	
neděle 25. 11.	13–18 h.	Promítání filmů ze soutěží Ekofilm a Envirofilm	Velký sál Reduty (UH)	
	14 h.	Seminář Aktuality a zajímavosti z ekologického zemědělství	Malý sál Klubu kultury (UH)	
	19.30 h.	Slavnostní vyhlášení výsledků filmové soutěže a předání cen	Velký sál Reduty (UH)	
	20.30 h.	Společenský večer	Velký sál Reduty (UH)	
	9.30 h.	Promítání soutěžních filmů	Velký sál Reduty (UH)	
		10 h.	Promítání vítězných filmů z festivalu v Sondriu	Velký sál Reduty (UH)

Přeshraniční ekocentrum

v Nové Lhotě

Budova Ekocentra (Foto Marie Petru)

Svou zachovalou přírodou a krajinou jsou Bílé Karpaty ideálním místem pro osvětu a výuku o přírodě. Tuto činnost již dlouhá léta provádějí střediska ekologické výchovy ve Valašských Kloboukách, v Hostětíně, v Dolním Němčí, ale také v některých městech na okraji pohoří. Nejnověji vzniká Přeshraniční centrum environmentálního vzdělávání v Nové Lhotě, přímo pod Velkou Javořinou.

Vše začalo zapojením obce Nová Lhota do Evropského svazu ochrany půdy ELSA před dvěma roky, kdy děti zde mimo jiné malovaly barvami Země. Díky těmto mezinárodním aktivitám se zrodil plán vybudovat ekocentrum, k jehož realizaci pomohla i skutečnost, že na kraji obce zůstala prázdná budova, která dříve sloužila cizinecké policii při chytání běženců z východu, ale po vstupu do Schengenu ji ministerstvo vnitra přestalo potřebovat.

Projekt

„Napadla nás myšlenka využít nově toto místo, které dříve bylo symbolem nepropust-

Výukový program pro mateřskou školu (Foto Jana Čížková)

nosti hranic. Budova by teď naopak mohla posloužit k tomu, aby se moravské a slovenské děti společně vzdělávaly o životním prostředí,“ vysvětlil starosta obce Mgr. Antonín Okénka. Otázka však byla, kde na to vzít peníze. Obec sama je pochopitelně neměla (Nová Lhota má 700 obyvatel), ale se slovenskými obcemi již léta pořádá společná setkávání, kulturní a sportovní akce. A tak vznikla myšlenka tuto spolupráci rozšířit o environmentální vzdělávání. V dalším kroku podala žádost o finance pro ekocentrum do Operačního programu přeshraniční spolupráce

SR-ČR, ve kterém uspěla, a realizace projektu *Za poznáním přírody* mohla začít.

„Centrum bude i stěžejní aktivitou v rámci členství ELSA,“ pokračuje starosta, „protože jsme se zapojili do mezinárodního projektu SONDAR (Síť ochrany půdy v Podunajském regionu). Ten má za cíl vytvořit síť vazeb vedoucích ke zvýšení povědomí o půdě. To znamená, že ekocentrum bude zároveň fungovat jako informační místo pro nové členy ELSA a budou zde pořádána informační setkání pro zástupce obcí, ředitele škol, pedagogy atd. Má se jednat o jakési propojení výstupů vědecké práce univerzit a ústavů s praktickou komunální sférou.“

Projekt obsahuje nejen nákup budovy, její rekonstrukci i vnitřní vybavení, jak to bývá, ale navrhuje také její využití. To je vyřešeno tím, že se zde do konce roku 2013 budou realizovat vzdělávací kurzy pro školy z obcí Kočovce, Brezová pod Bradlom a pro školy na Hornáčku. Těmto školám bude z financí na projekt zaplácena lektorská činnost, ubytování a stravování účastníků, dokonce jejich doprava do centra a zpět. Avšak ožívají se také školy a organizace, pro které je přitažlivá nejen krásná lokace, ale i „lidová“ cena pobytu.

Ostatně obec nemá strach, co se stane po roce 2013. „Přeshraniční spolupráce se bude ještě dále zintenzivňovat, už ne po stránce infrastruktury, ale spíše budou alokovány finance na náplň, v čemž naše centrum bude moci hrát důležitou roli,“ ujistil nás starosta.

Možnosti ekocentra

Budova má kapacitu pro asi 40 lidí, pro které je k dispozici několik místností. V podkrovní se nachází největší místnost, vhodná jako učebna nebo přednáškový sál. Dále zde najdeme pracovnu pro lektory a malá zasedací místnost. V prvním patře je učebna přizpůsobena dětem, které mohou později využít přírodní laboratoř, v blízkosti nechybí ani malá kuchyňka.

Zatím jsou místnosti vybavené moderním nábytkem, a děti během kurzů pomůžou interiéry dotvořit podle vlastní fantazie. Také postupně přibudou tematicky zaměřené didaktické pomůcky, plakáty, vzorky bělokarpatských dřevin s listy a plody, trofeje, i jiné zajímavosti.

Rozsáhlý venkovní prostor skýtá možnost pro vytvoření výukové přírodní zahrady. Počítá se s vybudováním altánu, bylinkové spirály, haptických chodníků, mokřadu a (v rámci projektu SONDAR) je plánována i protierozní zahrada, které má vznikat ve spolupráci s Mendelovou univerzitou v Brně. Také zde bude probíhat komunitní kompostování biologického odpadu.

Pro účastníky kurzů poskytují ubytovací prostor nedaleký penzion na faře (28 lůžek), stravu zajistí základní škola. Obě zařízení jsou nedaleko ekocentra. Provoz bude zpočátku docela rušný, neboť 500 dětí z Brezové, 170 z Kočovců a 300 z Hornáčka (po 20 dětech) absolvuje třídní program s titulem *Za poznáním přírody* o ochraně přírody a udržitelném rozvoji.

Zahrada Ekocentra, dětský den pořádaný myslivci. (Foto archiv obce Nová Lhota)

Školy zde mohou plánovat své programy s vlastními pedagogy, ale protože envicentrum spolupracuje s lektory ze Vzdělávacího a informačního střediska Bílé Karpaty ve Veselí nad Moravou, je kvalita programů zaručená.

Zájemci o kurz, výukový program nebo pobyt se mohou přihlásit přes webové stránky www.ekocentrumkarpaty.eu nebo na tel./fax 518 38 30 22.

Jan W. Jongepier

Dnes už snad nejsou žádné základní a střední školy, kde by se žáci neučili o problémech životního prostředí, tedy „ekologii“. Některé školy však jsou tak šetrné k životnímu prostředí, že si zaslouží titul Ekoškola.

V našem regionu se mohou tímto mezinárodním titulem chlubit základní školy v Dolním Němčí, Záhorovicích, ZŠ Za Aleji v Uherském Hradišti a dále Purkyňovo gymnázium ve Strážnici. Na Slovensku mají obdobný certifikát „Zelená škola“ čtyři školy: ZŠ s MŠ Michala Rešetky v Horné Súči, Speciální ZŠ internátna V. Predmerského a ZŠ Potočná v Trenčíně a MŠ Nosice v Püchově.

Praha

Strážnické gymnázium letos získalo titul – jako zatím jediné gymnázium – již potřetí poté, co první titul dostalo v roce 2007 a druhý v roce 2009. Třetí titul platí čtyři roky, během nichž se škola bude snažit dostat o významný ekologický krok dál.

Velký den nastal ve čtvrtek 14. června 2012, kdy osmičlenná delegace Ekotýmu této střední školy jela do Prahy, kde v budově Právnické fakulty Univerzity Karlovy převzala „třetí titul“ jako jedna z 12 českých škol. Certifikát předal Mgr. Vladislav Dykast, ředitel sekce kabinetu ministra životního prostředí. K tomu škola dostala z ruky ředitele pražského sdružení Tereza, koordinátora programu Ekoškola v ČR, i novou vlajku a několik plátěných a papírových tašek s řadou publikací a ekologických dárků.

Hlavní radost však mělo strážnické gymnázium z toho, že byly takto odměněny veškeré snahy žáků i učitelů něco dělat pro životní prostředí ve škole a kolem ní. Titul Ekoškola je totiž udělen až poté, co škola splní celou řadu požadavků. Dodnes se to podařilo 116 z více než 250 škol, které jsou do programu zapojené.

Kroky a témata

Mezinárodní program Ekoškola (*Eco-schools*) má za cíl propojit environmentální výchovu s ekologicky šetrným provozem školy. K tomu musí škola udělat sedm kroků a tak dokázat, že žáci i pedagogové dokážou spolupracovat, vymýšlet a naplňovat své vize,

Strážnické gymnázium Ekoškola potřetí

jak zlepšit své okolí a provoz celé školy: (1) založit pracovní tým (tzv. ekotým), (2) analyzovat ekologický stav školy, (3) plánovat činnosti, (4) sledovat a vyhodnocovat aktivity, (5) zavést environmentální výchovu do výuky, (6) informovat a spolupracovat, (7) vytvořit ekokodex.

Základními tématy, kterým by se škola (postupně) měla věnovat, jsou čtyři: odpady, energie, voda a prostředí školy. Později by se také měla zabývat dalšími, např. doprava, spotřebitelství nebo i klimatické změny či biodiverzita. Purkyňovo gymnázium ve Strážnici uplatnilo i své vlastní téma - zdravý životní styl a organizovalo už několikrát akci „Zdravé mlsání“ - ochutnávku, na kterou žáci a personál školy donesli různé zdravé pokrmy (bez bílého cukru a bílé mouky) s příslušnými recepty.

Příklady

Jak se taková ekoškola projevuje? Odpady jsou pochopitelně tématem číslo jedna. I když se jedná o dlouhou cestu, dá se říct, že značná část žáků Purkyňova gymnázia třídění už bere jako samozřejmost. Třídí nejen papír a plasty, ale dobrovolně také hliník, vybité baterie a elektrošrot. PET láhve skončí v popelnících na chodbách, drobné plasty (např. obaly od tyčinek a bonbonů) v kbelících od hořčice nebo kečupu, které nám dává školní bufet.

Školní účet za energii (plyn, elektřinu) je dosti vysoký a tak je i v ekonomickém zájmu školy šetřit, kde to jen lze. Prakticky všude jsou nainstalované úsporné žárovky a zářivky. Ty však nemusí svítit pořád, a tak byly na vypínače nalepeny červené a zelené značky, které pomáhají při chytrém rozžhání světel. Zelené vypínače jsou spojené s lampami v nejtmaší části třídy (na straně chodby), zatímco červené s řadou lamp u oken, kterou je třeba zapínat jen v nejhorsích světlených podmínkách.

Také za pitnou vodu (hlavně záchody!) utrácí škola ročně nemalou částku. Momentálně se snažíme tuto částku snížit tím, že cedulky nad záchody vyzývají (především děvčata) zmenšit množství vody na splachování druhým zmáčknutím, čímž se tok vody zastavuje. Také tzv. perlátory na kohoutcích mají vést ke snížení spotřeby vody. A před prázdninami škola vydala skládačku o vodě, především o tom, jak lze vodou šetřit. S tímto materiálem v ruce pojedou vybraní starší žáci tento školní rok počítat žáky základních škol v okolí.

Strážnické gymnázium organizuje i různé soutěže, mj. Ekolympiádu pro žáky 2. stupně z okolních škol (na podzim), a další ekologicky zaměřené aktivity. Podrobnosti o nich včetně fotografií jsou na internetu: www.pgs-eko.tym.cz.

Jan W. Jongepier

Pavel Popelka – Od věnečku k obálence aneb Co všechno kdy si znamenala svatba na Uherskobrodsku a Moravských Kopanicích. – Muzeum Jana Amose Komenského. Uherský Brod, 2011, 424 p.

Téma svatby a lidového kroje zajímalo naše národopisce již od poloviny 19. století. Svatba je dodnes nevyčerpatelným tématem, které se dotýká každého z nás. Autor knihy se zaměřil na oblast Uherskobrodsko a Moravských Kopanic, kde se soustředil nejen na tento přelomový životní obřad, ale dotkl se ho v plné jeho šíři.

Popisuje problematiku výběru partnerů, přípravy na svatbu a celkový průběh svatby, skládající se z řady zvyků. Zmiňuje obřad v domě ženicha a nevěsty – udělování rodičovského požehnání, společnou cestu do kostela, obdarování rodičů, stolování, hry a zábavy u svatebního stolu, obřadní házení do koláče a čepení nevěsty. Právě obřadu čepení nevěsty, odejmutí věnce a nasazení čepce či uvázání šátku bylo v lidovém prostředí pojímáno jako vrcholný akt tradiční vesnické svatby, kdy se z dívky stala žena.

Všechny tyto svatební obyčeje byly doprovázeny písňovým, hudebním i slovesným folklórem, který autor zapsal v terénu a bohatě vybavil různými ukázkami v jednotlivých částech svatby. Pavel Popelka postihuje období od 19. století do 20. století. Zaměřuje se především na změny, které souvisely s poklesem svatebních hostů, angažovanosti širší rodiny, vymizení fenoménu nošení potravin na svatbu, jako projevu sociální svépomoci, či zkrácení svatebního veselí na jeden den. Zajímavé je pojednání o morálních zásadách vesnického společenství, především o mravní zachovalosti nevěsty, manželském vztahu v minulosti, jeho tradiční morálce a postavení ženy v rodině. Upoutá především ta část knihy, kde autor píše o magických praktikách, které měly zajistit dobrého partnera a šťastné manželství, k čemu napomáhalo čarodějné kvítí sesbírané 24. června na svátek sv. Jana, čarování, zaklínání nebo magie.

Svatba byla charakteristická nejen svým průběhem, ale i tradičním oděvem, který doplňovaly specifické oděvní součástky. Autor zmiňuje oblečení nejen hlavního páru, ale všech svatebních obřadníků a účastníků svatby. Charakteristickým znakem nevěsty ve zkoumaném období a oblasti byla co nejsvětější či bílá barva, i když původně byla znakem smutku.

Bohatý text knihy vhodně doprovází skoro tři sta fotografií dokumentující nejen svatbu, ale i kroje a zajímavé krojové detaily. Předností Popelkovy knihy jsou dva DVD nosiče, které nabízejí video rekonstrukci svateb z obcí Strání, Vlčnov, Újezdec u Luhačovic a Těšov. Kniha Pavla Popelky je cenným autorským počinem, za který mu patří vřelý dík.

**Ludmila Tarcalová
Uherské Hradiště**

*Etnografka PhDr. Ludmila Tarcalová (*1946) se ve své odborné činnosti zaměřuje na lidový oděv a obřadní lidovou kulturu. Ve Slovákém muzeu v Uherském Hradišti pracovala jako vedoucí etnografického oddělení v letech 1971–2010.*

„Tož vitajte u nás v Rudimově!“

Tento nápis vás přivítá při příjezdu do malebné vesničky Rudimov, rozkládající se na zhruba 10 km² v kotlině, kterou protéká potůček Třešňůvka. Rudimov je malá obec s 252 stálými obyvateli a zhruba stovkou chalupářů, z nichž se někteří také aktivně zapojují do dění v obci. Obec se nachází ve Zlínském kraji a je napojena na vodovod, najdete zde i obchod.

Příjezd do vesnice směrem od Slavičina nabízí neopakovatelný výhled na celou dědinu, Velkou Javořinu a údolí Bílých Karpat. Rudimovská kotlina je posetá ovocnými sady, kterým se v obci, díky její chráněné poloze proti mrazům a povětrnostním vlivům, daří a vždy dařilo.

Obživa

Ovocnářství zde má dlouhou tradici. V mnoha hospodářstvích se plody z těchto sadů sušily v malých sušárnách nebo z nich vařila ‚chamula‘ (povidla). Tyto produkty byly hojně vyváženy do okolí a prodávány na trzích. Nebylo to hlavním zdrojem obživy místních obyvatel. Pro mužskou část obyvatelstva bylo hlavním zdrojem živobytí především ‚miškářství‘ (zvěrokleštičství), proto obdobně jako obyvatelé okolních dědin odcházeli za prací do světa. Ve světě si vydělali slušné peníze, za které si mohli na svém domácím hospodářství

držet pacholka nebo děvečku. Tito vypořádali hospodáře se statkem, než se manžel zvěrokleštič vrátil ze světa, to bývalo většinou jen na žně nebo velké svátky velikonoční, Kateřinské hody nebo svátky vánoční.

Sady

Zvěrokleštičství se této době již žádný z občanů nevěnuje, zato ovocnářství přežilo. Na příkrých kopcích lemujících vesnici najdete ne jeden sad či sádek, o které je s péčí postaráno. Majitelé totiž vědí, že se jim jejich poctivá a pečlivá práce na podzim přetaví v nějaký zdravý, a ‚ekologický‘ produkt ve formě plodů. Tyto lze následně použít k uskladnění, sušení a vaření chamuly. Zájemci mohou využít místní suširnu, kterou obec vybudoval, v níž se suší ovoce starým osvědčeným způsobem. V neposlední řadě je z ovoce destilována pálenka, kterou občané s oblibou nabízejí sousedům ke koštu při společenských akcích, které se na dědině konají.

Obec ve spolupráci s místním zemědělcem zpravuje zhruba 6 hektarů extenzivních ekologicky certifikovaných sadů. Tyto sady mají několik částí. V jablonořném sadu jsou většinou vysázeny regionální tradiční odrůdy jablek. V následujících letech by mělo proběhnout omlazení. Ve višňovém sadu probíhá v posledních letech obnova, jež byla nazvána ‚Trnky za třešně na Kakové‘, z čehož je patrné, jaké odrůdy budou postupem času v sadu převládat. Na obnově sadu se velkou měrou podílí sami občané Rudimova, kdy celé rodiny s dětmi jdou zasadit ‚svůj‘ strom, ke kterému se rádi vracejí, aby pozorovali jeho postupný růst.

Přírodu Rudimova dotváří i druhově bohaté louky Bílých Karpat. Tyto sice nepatří do Evropsky významných lokalit a jsou hodnoceny jako ty méně bohaté v rámci chráněné krajinné oblasti Bílých Karpat, je o ně ale s pečlivostí staráno a v posledních letech nenajdete mnoho míst, která by nebyla udržována a kosena.

Památky

Rudimov se může pyšnit řadou památek lidové architektury. Do Valašského muzea v přírodě v Rožnově pod Radhoštěm byl převezen dům č. p. 44, dále roubené studny u č. p. 23 a 82, které byly zničeny. Dosud v obce stojí dřevěná roubená zvonička z r. 1780 a dřevěný bohatě vyřezávaný kříž, práce lidového umělce z r. 1820. Je zde i několik křížů a pomníků vojáků, o které se obec rádně stará a pravidelně je udržuje.

První písemná zmínka o obci Rudimov je udávána do roku 1440 – v lenních knihách, ale historie části obce Vasisko a některých staveb v katastru obce sahají o mnoho dále. První zmínky o Vasilku se datují do roku 1141 a některé prameny uvádějí zmínky i z 9. století. Nelze tedy jednoduše a jednoznačně říci, že první písemná zmínka o obci je přesně roku 1440.

V katastru obce se nachází množství archeologických nálezů z období neolitu, eneolitu, doby bronzové, Hallstatu (popelnice – sídliště), Latem – Kelti, popelnice i mohylové pohřebiště a sídliště. V trati Zachraští–Ploštiny je slovanské hradisko Gradca, které je spolu s mohylami v tratích Spalica a Paličky památkově chráněné.

Mezi tradice, které se v Rudimově udržely a dále se rozvíjejí, patří stavění a kácení máje – které probíhá ručně bez pomoci jakékoliv moderní techniky, hodovala ‚kateřinská‘ zábava, Mikuláš, fašanky (masopust) nebo Velikonoce – kdy obchází dědinu ‚mrskáči‘. Trochu méně tradiční hokej či hokejbal na Štědrý den se hraje již zhruba 30 let, a to ze zistných a jistých, bližší neurčených důvodů. Někteří dokonce v průběhu viděli i ‚zlaté prasátko‘.

**Stanislav Franc, Ondřej Šála
Rudimov**

*Ing. Stanislav Franc (*1982) je starostou obce Rudimov od roku 2010.*

*Ondřej Šála (*1986) je členem zastupitelstva zvolen v roce 2010.*

MAS Strážnicko

pomáhá obcím k rozvoji

Mikroregion Strážnicko vznikl v roce 2002 sdružením města Strážnice a celkem 9 obcí v jihozápadní části Bílých Karpat: Hroznová Lhota, Kněždub, Kozojídky, Petrov, Radějov, Sudoměřice, Tasov, Tvarožná Lhota a Žeraviny. Při mikroregionu funguje Místní akční skupina (MAS) Strážnicko, občanské sdružení, jehož asi 30 členů jsou kromě uvedených obcí i obec Vnorovy a dále podnikatelé, spolky nebo aktivní občané.

Impulesem k založení tohoto sdružení bylo zavedení programů na podporu rozvoje venkova především LEADER ČR a následně Operačního programu Program rozvoje venkova v roce 2007. MAS Strážnicko patří k těm úspěšnějším v České republice a její Strategický plán LEADER 2007–2013 byl výběrovou komisí Státního zemědělského intervenčního fondu vybrán k realizaci a financování.

Výzvy

Plán má podtitul 'Strážnicko je i váš kraj', čímž chtějí autoři vyjádřit, že Strážnicko je pohostinný a přívětivý kout naší vlasti, ale též aktivizovat a povzbudit místní obyvatele k zájmu o dění ve svém regionu.

Cílem činnosti MAS Strážnicko je oživit aktivity v regionu, podpořit místní ekonomiku, služby, kulturní, duchovní a společenský život. Jedním z podstatných rysů její práce je snaha o vzájemné sblížení, spolupráci, vytváření vazeb, propojování aktivit, posilování vědomí přináležetosti k rodnému kraji. Dalším důležitým rysem je přístup zdola nahoru, tj. poskytování prostoru místním potřebám tak, aby zod-

Obnova Bajarova sadu u školy v Hroznové Lhotě (Foto Petr Hanák)

povědnost za rozvojových aktivit převzali na sebe různí venkovští přívrženci a obce.

Od roku 2007 do roku 2013 jsou každoročně vyhlašovány výzvy k předložení projektů. Do dnešního dne bylo vyhlášeno již 10 výzev, na které bylo podáno přes sto projektů. Z nich bylo schváleno 60, ty získaly podporu ve výši přesahující 25 mil. Kč. Celkové náklady realizovaných projektů jsou vyšší než 50 milionů korun.

Realizace projektů je vždy svázána s určitými kulturními, sportovními, společenskými či náboženskými akcemi. Takto MAS Strážnicko stimuluje podporu a rozvoj života jednotlivých venkovských sídel a posiluje soudržnost místních komunit.

Příklady

Ze zajímavých projektů realizovaných MAS Strážnicko lze zmínit pořízení krojů v Hroznové Lhotě či hudební naučnou stezku v Sudoměřicích.

V roce 2011 získaly členky hroznolhotského ženského sboru nové kroje díky projektu s názvem 'Rozvoj kulturních aktivit v Hroznové Lhotě'. Šlo o tzv. podzimní variantu kroje, což mimo jiné umožní předvádění folklórních aktivit i za chladnějšího počasí. S projektem byla spojena nová pravidelná akce 'Ten vánoční čas', koncert vánočních koled v tamním kostele.

Sdružení Dolinečka je nejen hudební soubor dechové hudby, ale i spolek, který se snaží rozvíjet veřejné aktivity v Sudoměřicích a okolí. V roce 2010 zrealizovalo projekt 'Hudební stezka Dolinečka', v rámci kterého členové sdružení posbírali řadu zajímavých údajů o historii muzicírování v obci a vytvořili naučnou stezku s altánky, odpočívadly, informačními panely a směrovkami, která návštěvníky provede po nejkrásnějších místech směrem na přehradu Mlýnky a zpět. Projekt také umožnil uspořádání již druhého ročníku společenské květnové odpoledne pro veřejnost 'Muzicírování ve Starém potoku'.

Spolupráce

Mimo realizaci strategického plánu 'MASky' realizují i tzv. projekty spolupráce s dalšími akčními skupinami nebo i zahraničními partnery. Na Strážnicku proběhl jeden takový společný projekt s názvem 'Venkovské tradice v krajině', na kterém se podílely i MAS Nad Orlicí, Podchlumí a České středohoří. Projekt byl realizo-

Nové kroje pořízené za podpory MAS Strážnicko (Foto Petr Hanák)

ván v letech 2009–2010 a obnášel výsadbu ovocných stromů podél polních cest, obnovu Bajarova sadu v Hroznové Lhotě, opravu budovy pěstitelské pálenice ve Strážnici a též pořízení vybavení na zpracování ovoce na mošt přímo u malopěstitelů, vybavení kuchyně aj. Dalším výstupem pak byly tiskoviny o tradičních odrůdách ovoce a kuchařka tradičních krajových jídel.

A tak bychom v každé členské obci našli nejen jeden projekt a aktivitu, které byly realizovány díky finanční podpoře MAS Strážnicko. Přesto, že získávání dotací je čím dále složitější, je stále dost aktivních a iniciativních lidí, kteří pro své obce, spolky a firmy vytváří nové projekty a podstupují trnitou cestu při realizaci, a to vše s jasným cílem, přispět ke smysluplnému rozvoji Strážnicka.

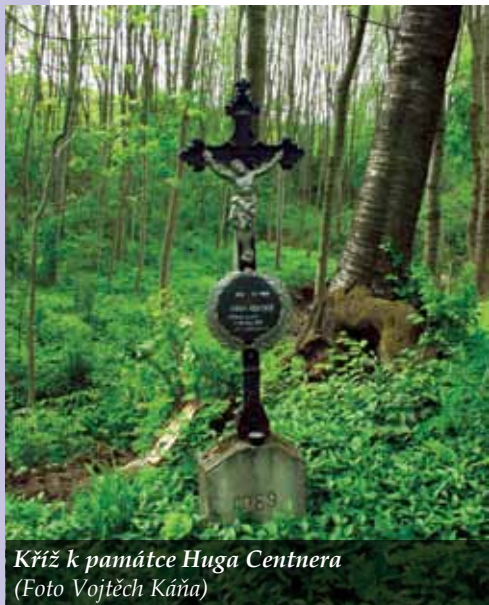
Petr Hanák
Hroznová Lhota

*Ing. Petr Hanák (*1968) je starostou po-
čestné obce Hroznová Lhota od r. 1990
a předseda MAS Strážnicko od r. 2006.*

Tři úryvky z paměti vtisknutých do krajiny

Závřší, oblast na moravskoslovenském pomezí, tvořená třemi vesnicemi – Návojnou, Nedašovem a Nedašovou Lhotou. Kraj s úchvatnou přírodou a bohatou historií i tradicemi. Zkusme společně opatrně nahlédnout do minulosti regionu, kterou nám přiblíží tři z mnoha zdejších sakrálních památek rozetých po krajině.

Asi byste ten nevelký litinový kříž u potoka obklopený hustou zelení minulí. Stojí po pravé straně kamenité cesty ze vsi k údolí Návojníku. Není vystaven na odív výletníkům směřujícím do skautského Měsíčního údolí, spíše skromně vyčkává na ty, kteří si vzpomenu. Vzpomenu

Kříž k památce Huga Centnera
(Foto Vojtěch Káňa)

na dávnou událost, na člověka, který tu podlehl svému trápení. Druhý kříž nehledejte, bylo by to zbytečné. Jeho zvláštnost spočívá v tom, že fyzicky už není. Kdysi však byval. Přesto je tento „ztracený“ kříž stálou částí závřské historie, i se svým příběhem. A naše třetí zastavení bude na samých hranicích Moravy. Na kopci nad Nedašovou Lhotou, kde stojí mezi majestátními lípami kříž, jehož příběh je prostý. Avšak právě jeho jednoduchost a přímost nutí k zamyšlení.

Kříž připomínající smrt zámeckého pána

Události, na které odkazuje litinový kříž na betonové patce s letopočtem

1989, již před více než stoletím zčeřily poklidné vody života v návojské obci. Jak už napovídá zmíněné vročení, kříž není původní – je osazen druhotně poblíž místa kamenného pomníku z konce 19. století. A ten nechali vztýčit příslušníci rodu rytířů z Manneru (později Centner-Manner), kteří do Návojně přišli roku 1835 a o něco později zde zbudovali zámecké sídlo. Kamenný pomník měl trvale připomínat úterý 19. května 1885.

Na zašlých hrubých listech brumovské farní kroniky (Návojná spadala do brumovského farního obvodu, základní kámen kostela Nanebevzetí Panny Marie v Nedašově byl vysvěcen proboštem

Hugo Centner (Foto archiv MMVK)

Dr. Antonínem Stojanem až 6. června 1909 a nedašovská farnost oficiálně vznikne až mnohem později) najdeme k tomuto dni pouze strohý záznam: „19. května (1885) zastřelil se v Návojném syn statkáře tamějšího, Hugo Centner, hejtmán-auditor na odpočinku – učinil to z pomatení; pohřben v rodinné kryptě. Byl star 28 roku a svoboden“.

Ovšem tragedie, kterou brumovský duchovní pastýř úředně popsal v několika řádcích, se v paměti lidu zachovala barvitěji. Někdejší návojský kronikář Josef Káňa (1929–1994) jí věnoval ve své kronice, která byla následně upravena do podoby knihy Návojské pověsti, celou kapitolu. Popisuje, že to květnové ráno spatřili vesničané běžet mladého zámeckého

pána Huga Centnera „hore dědinú“ se zbraní v ruce.

Přestože to byl výjev nezvyklý, nakonec nad tím mávli rukou a jeho zvláštní chování připsali záchvatu rodové nemoci. Po nějakém čase byla po Hugovi šaňka. Nebyl však nalezen. Během dne se nevrátil, a jakmile přišla noc, zámeckou rodinu přepadla zlá předtucha. Na základě svědeckví vesničanů se pátrající vydali kamenitou cestou podél potoka směrem k Návojníku. A za trati s názvem Košíčky se jejich nejčernější vize naplnily. Pod mírným svahem u mladého javoru našli tělo osmadvacetiletého zámeckého pána, který se rozhodl dobrovolně odejít ze světa. Jeho vlastní puška ležela vedle něj. O důvodech jeho nevratného činu můžeme jenom spekulovat. Nejpravděpodobnější je skutečně pomatení smyslů, mezi lidmi se však šeptalo i o nešťastné lásce. Inu, kdoví ...?

Kamenný pomník stál pod javorem přibližně do poloviny 20. století. Poté zanikl. Možná vlivem stáří, možná lidskou rukou. Tak jak bledla vzpomínka na zámeckou rodinu, která Návojnou spěšně opustila v dubnu roku 1945, mizelo i povědomí o místě tragedie. Mezi některými však byla zkazka předávána ústně. Teprve až odpoledne v sobotu 11. listopadu 1989 skupina mladých nadšenců osadila nedašovské nenápadného kamenného bloku, posledního a omšelého zbytku z původního pomníku osaměle čnícho u zurčícího potůčku, upravený litinový kříž. Osud nešťastného člověka a vzpomínka na šlechtický rod spjatý s návojskou obcí byla znovu hmatatelně vtisknuta do krajiny.

Příběh propadlého kříže

Dnes v těch místech končí zastavěná část obce Návojná a pozvolna začíná trať Kopánka. Tam, kde nyní vede asfaltová silnice lemovaná domy s předzahrádkami, byly ještě před sto léty pole a louky. Také tu vedl pěší chodník do sousedního Nedašova, který později přerostl v polní cestu. A celou scénérii doplňoval ještě jeden prvek. Podle pamětníků právě v trati pod Kopánkou, na hranici nedašovského katastru, stával kříž. Do té doby, než se propadnul! Ano, propadnul.

Podle pověsti měl totiž kříž zaniknout tímto způsobem. Zvláštní pověst zachytil ve své kronice i již zmiňovaný Josef Káňa

– dokonce udává i důvod, proč měl být kříž kdysi postaven. V jeho přepisu čteme, že dle vyprávění „jeho babičky a starého Valenty“ stával v místech „pod Kopánkou u cesty“ jakýsi kopeček, který připomínal hrob. V něm by měl být pochován voják, který tu padl, a Návojnáné mu na paměť ke hrobu vztyčili kříž (snad železný). A ten, jak už konečně víme, se postupně začal propadat, až se propadnul úplně. Co to bylo za vojáka, na čí straně stál, pro čí zájmy položil život, to už pověsti říci nedokázaly.

*Kříž nad Nedašovou Lhotou z roku 1863. Foto z r. 1934
(Foto archiv obce Nedašova Lhota)*

Sejde z očí, sejde z mysli. Ať už kříž zánikl jakýmkoliv způsobem, tím že ‚zmižel‘, začalo se na něj a na příběh, kterého měl být mementem, pomalu zapomínat. Dokonce se objevily pochyby o tom, zda podivný propadlý kříž v Návojně vůbec kdy stál.

Pochybnosti však nebyly na místě. Zvrat totiž přinesla indikační skica obce z roku 1879. Na jejím zákresu je v dané lokalitě naprosto zřetelně zakreslen kříž. Uprostřed poliček a luk, po pravé straně polní cesty, přesně na hranici dvou závěrských obecních katastrů. Netušíme, jestli stál nad rovem padlého muže ve zbroji, nebo zda byl vztyčen z úplně jiného důvodu. Dokonce ani nemůžeme říct, jak je to s jeho propadnutím. Ovšem jedno víme s jistotou. Kříž pod Kopánkou v Návojně stál. A i když už po něm zůstal jenom zákres v mapě, příběh jeho ‚propadnutí‘ – přinejmenším do šera dějin – a následně znovuobjevení se stal nesmazatelnou součástí novodobých dějin Závřší.

Příběh kříže Kalvárova

Třetí úryvek z paměti závěrské krajiny nás zavede na samotné hranice Moravy. Při putování ke Kalvárovu kříži totiž opustíme Návojnou, projdeme Nedašovem a stoupat budeme Nedašovou Lhotou dál na východ až k vrcholu kopce, který je v turistických mapách označen prozaicky

‚Nad Nedašovou Lhotou‘. Tady nás čeká úžasný výhled na majestátní hornaté hřebeny Bílých Karpat. Na slovenské straně hranic ční dominanta kopce Kobylínek (911 m), mezi lidmi známá i jako Vlachovec, opředená spoustou pověstí a historik.

Z moravské strany je jako na dlani téměř celé Závřší. Ovšem co poutníka zaujme taktéž, je nevelký litinový kříž vsazený do kamenného podstavce, zdobeného na čele i po stranách mělkou vpadlinou. Čelní strana podstavce je zdobená reliéfem kalicha s hostií a vročením 1863,

zadní strana potom nese jméno Václava Fojtíka, někdejšího představeného Nedašovy Lhoty. Na přelomu dvacátých a třicátých let minulého století byly ke kříži posazeny dvě lípy, které dnes svými korunami dosahují úctyhodné výše.

Bude-li se zvědavý turista pít po důvodu vztyčení této lhotské sakrální

památky, archivní prameny mu jej prozradí. V prvních okamžicích bude možná zklamán, příběh tohoto kříže totiž neskrývá žádnou dramatickou událost, nevrací se k dobám útisku a útrap zdejšího kraje, jak je to u mnohých jiných objektů v oblasti. Tento příběh je jiný.

Podle dochovaných záznamů stojí za výstavbou památky muž jménem Karel Kalvár, hajník ze Zápechové. V listopadu 1862 vyslovil myšlenku zbudovat na Paseckém sedle trvalou připomínku Kristova umučení, již se o rok později chopil lhotský rychtář Václav Fojtík. Ujal se jí tím spíše, že Kalvár se nabídl uhradit potřebné vynalohy z vlastních zdrojů. Kronika Nedašovy Lhoty uvádí, že se mu to také podařilo, až na 9 zlatých „a ještě nepatrný obnos, který v obci od lidu vybrán byl“. O náklady v hodnotě 9 zlatých se podělili Martin Fojtík z č.p. 23 (2 zl.), Václav Vaněk z č.p. 26 (2 zl.), Josef Vaněk z č.p. 26 (2 zl.) a Václav Kostka z č.p. 49 (3 zl.). Kříž, jehož litinová část pochází z hutí, byl hotov roku 1863. K slavnostnímu posvěcení však došlo až v září roku 1864.

Tolik holá fakta. Jenže do příběhu bezmála o sto let později nenápadně vstoupil ještě jeden člověk.

Vlachovický farář P. František Matýsek (1919–1990). Tento veliký milovník historie a dlouholetý člen Musejní společnosti ve Valašských Kloboukách se v padesátých a šedesátých letech 20. století věnoval sestavení přehledu náboženských památek na území děkanátu Valašské Klobouky. Právě v jeho zápise ke kříži nad Nedašovou Lhotou nalezneme stručnou poznámku. Ta zní: „hajník (Karel Kalvár) těžce nesl, že při cestě do Nedašovy Lhoty není kříže, ačkoli všude jinde kolem křížů prochází“.

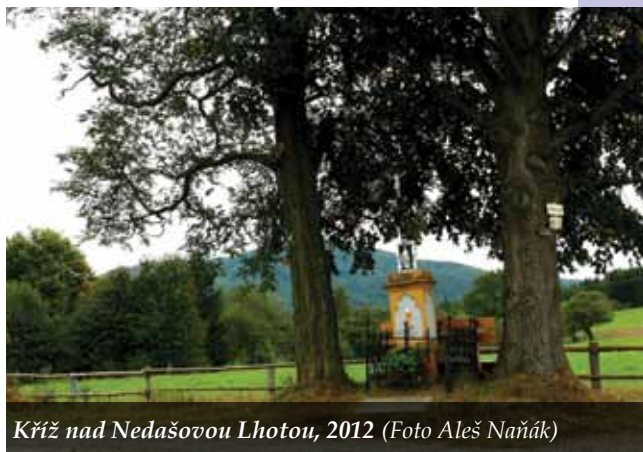
František Matýsek tedy doplnil skutečnosti k výstavbě objektu o motiv, kterým je touha člověka, jedince, včlenit do krajiny svým přičiněním prvek, který ji obohatí o duchovní rozměr. Z drobné poznámky, kterou lze vtěsnat na jeden řádek, se dozvídáme něco, co se očima dnešního člověka může zdát jen málo pochopitelné a vzdálené.

Celá historie lhotského Kalvárova kříže nás potom nutí k zamyšlení a poznání, jak důležité bylo pro naše předky vědomí, že u jejich domů, cest a polí stojí kříž či kaple. A v kontextu výše uvedeného prozradí příběh Kalvárova kříže pozornému čtenáři ještě jedno poselství. Možná důležitější než všechny ostatní. Ani Kalvár, ani jiní donátoři nestavili kříže, boží muka či kaple jako památku v dnešním slova smyslu, ale právě jako symbol a důkaz své víry, svého přesvědčení. Teprve jejich druhořadým úkolem bylo případně upomínat na minulost místa, osobu stavitele či konkrétní čin.

A takto je nutné drobnou sakrální architekturu vnímat především.

Aleš Naňák
Návojná

*PhDr. Aleš Naňák (*1981) pracuje na oddělení památkové péče Krajského úřadu Zlínského kraje, věnuje se drobné sakrální architektuře a historii jižního Valašska.*

Kříž nad Nedašovou Lhotou, 2012 (Foto Aleš Naňák)

LIFE = lepší život

pro motýly

Mozaikovitě kosení v NPR Čertoryje (Foto Jan W. Jongepier)

Letos bylo vědecky dokázáno, že louky v Bílých Karpatech jsou – co se týče rostlin – nejrozmanitějším biotopem nejen v Evropě, ale na celém světě. Bělokarpatské louky jsou tedy unikátním kusem přírody, za jehož ochranu máme velkou zodpovědnost. Ta však něco stojí. Bez pravidelné údržby (kosení či pastvy) by zdejší louky časem zanikly a proto je nutné zajistit dostatečné prostředky na pokrytí lidské práce, strojů a pohonných hmot.

Od letošního roku nám pomáhá udržovat travní porosty i Evropská unie díky podpoře projektu v rámci Programu

LIFE+, což je evropský finanční nástroj zaměřený na ochranu přírody a životního prostředí. Projekt má název 'Integrovaná ochrana vzácných druhů motýlů nelesních stanovišť v České republice a na Slovensku', běžně se však používá zkratka *Motýli ČR – SR*. Jeho záměr je zajistit péči o cenné louky na území Bílých a Bielych Karpat, v Malých Karpatech i v Považském Inovci s výskytem nejen chráněných druhů rostlin, ale především na ně vázaných vzácných druhů motýlů.

Monitoring

Šestiletý projekt zahrnuje řadu dílčích aktivit. Nejdříve bude proveden tzv. moni-

toring – vyhledání míst s výskytem vzácných druhů motýlů a zjištění údajů o stavu jejich populace. Jedná se především o evropsky chráněné druhy v rámci soustavy Natura 2000, kterými jsou na území Bílých Karpat **modrásek černoskvrný** (*modráček čiernoškvrný*), **očkováný** (*krvavcový*), **bahenní** (*bahniskový*) a **hořcový** (*Rebelov*), **přástevník kostivalový** (*spridač kostihojový*), **žluťásek barvoměnný** (*žltáček zanovětový*), **ohniváček černočárny** (*ohniváček velký*), **bourovec trnkový** (*priadkovec trnkový*), **jasoň dymnivkový** (*jasoň chochlačkový*) a na slovenské straně i **jasoň červeno-
oký**. Zaznamená se rovněž výskyt dalších vzácných druhů hmyzu a také rostlin. Výstupem tohoto monitoringu bude detailní a ucelený přehled o stavu motýlí populace na obou stranách hranice.

Plány

Následně skupina odborníků navrhne plán nejvhodnějších opatření (např. mozaikovitá seč, likvidace náletu, pastva). Cílem je vytvoření příznivých podmínek pro rozšíření především výše uvedených motýlů, ale také ostatních vzácných rostlin a živočichů. Plánovány jsou kromě tradičních hospodářských činností i drobná speciální opatření spočívající v péči o živé rostliny, které motýli potřebují ke svému vývoji. Jedná se např. o sběr semen čilimníku a mateřídoušky a jejich výsev na vhodná místa nebo o obkosoání hořců a jejich ponechání co nejdéle na stanovišti. To proto, aby měly rostliny čas vytvořit semena a zároveň na nich nerušeně probíhal vývoj dotyčných motýlů.

Tyto plány budou vypracovány na období do konce roku 2016. Budou obsahovat přesný popis opatření včetně termínů provedení a finanční náročnosti, pro každou lokalitu zvláště. Po tomto pečlivém naplánování se přikročí k vlastní údržbě vybraných nejcennějších lokalit.

Péče o lokality

Za účelem obhospodařování hůře dostupných míst projekt počítá se zakoupením vhodné zemědělské techniky. Na české straně bude mechanizace pořízena základní organizací Českého svazu ochránců přírody (ČSOP) Bílé Karpaty ve Veselí nad Moravou a Jadernička se sídlem na Lopeníku, na slovenské straně se plánuje vybudování tzv. Střediska mezežmentu při Správě CHKO Biele Karpaty v obci Nemšová, jehož součástí bude i zemědělská mechanizace.

Aby byla zajištěna návaznost zásahů po celé období trvání projektu, budou nejcennější plochy pronajímány od vlastníků pozemků jednotlivými přidruženými

Horský traktor AEBI při kosení na Čertoryjích (Foto Jitka Říhová)

příjemci. Konkrétně ČSOP Bílé Karpaty bude pronajímat a pečovat o ca 192 ha travních porostů v jižní části Bílých Karpat, zatímco ČSOP Jadernička bude v severní části území obhospodařovat ca 40 ha. Na slovenské straně proběhne výkup pozemků a budou zakoupena zvířata k zabezpečení pastvy v oblasti Vršatecka. Zároveň se tím místním obyvatelům poskytuje možnost zapojit se do realizace projektu a částečně profitovat z jeho výsledků (produkce mléka, masa atd.). Navíc se takto umožňuje pokračování v této péči o ohrožené biotopy i po skončení projektu.

Lokality

Na české straně jsou projektové lokality rozmístěny po celém území Bílých Karpat v evropsky významné lokalitě (EVL) Čertoryje, EVL Bílé Karpaty i mimo území soustavy Natura 2000. Jejich rozloha činí přibližně 1 450 ha. Na slovenské straně bude péče zaměřena na lokality Pavúkov jarok, Kobela, Čachtické Karpaty, Holubyho kopanice, Brezovská dolina, Žalostiná, Krivoklátske lúky, Krivoklátske bradlá, Záhradská, Krasín, Vršatské bradlá, Nebrová, Tematinské kopce, Brezovské Karpaty a Buková.

Jedním z výstupů projektu na české straně bude studie, která shrne veškeré nové poznatky získané během trvání projektu. Následně budou tyto údaje uplat-

ňovány v zemědělských dotacích v rámci nových Agro-environmentálních programů. Na slovenské straně bude pro kriticky ohroženého žluťáka barvoměnného navržen záchranný program. Pro vybrané lokality budou připraveny tzv. programy péče.

Osvětové akce

Motýli ČR - SR také pamatuje na ekologickou osvětu a výchovu. Na české straně proběhnou každoročně semináře, na kterých budou zemědělci a uživatelé půdy obeznámeni s nejnovějšími poznatky v údržbě travních porostů a v dotačních programech. Především je zde ale vytvořen prostor pro diskusi o stávajících problémech s údržbou luk.

Pro širokou veřejnost jsou pořádány tzv. 'otevřené dny na louce'. To jsou exkurze po bělokarpatských loukách, které budou součástí různých tradičních akcí v regionu - např. Horňácké kosení, Ozvěny Horňácka apod. Zde budou mít zájemci možnost získat podrobnější informace. Pro veřejnost budou připraveny i speciální propagační materiály, např. brožura o údržbě travních porostů. Dalším důležitým prvkem ekologické výchovy je příprava dvou typů výukových programů podle věku žáků a jejich využití ve školách. Plánuje se i setkání se starosty obcí Bílých Karpat. Obdobné aktivity jsou připravovány také na slovenské straně.

Hořec hořepník je živou rostlinou pro modráška hořcového. (Foto Jan W. Jongepier)

Zprávy o projektu se objeví rovněž v regionálním tisku a v televizi.

Finance

Projekt byl již schválen Evropskou komisí v roce 2011 a bude probíhat na české i slovenské straně do roku 2016. Celkový objem finančních prostředků činí ca € 6,5 milionů, z toho 50 % přispěje Evropská unie. Zbývající náklady na české straně uhradí Ministerstvo životního prostředí ČR spolu s organizacemi, které jsou do projektu zapojené. Financování ze strany Ministerstva životního prostředí Slovenskej republiky je v jednání.

Hlavním koordinátorem projektu je Agentura ochrany přírody a krajiny (AOPK) ČR, dále jsou do projektu zapojeni tzv. přidružení příjemci. Na české straně jsou to výše jmenované základní organizace ČSOP, na slovenské straně Bratislavské regionálne ochrannárske združenie a Štátna ochrana prírody Slovenskej republiky.

Podrobnější informace o projektu lze najít na stránkách AOPK ČR (www.ochranaprirody.cz) pod LIFE+.

Eliška Hoferková

Modrásek očkovaný (Foto Marián Filípek)

Zájmoví motýli

- **Modrásek černoskvřelý** je vázaný na mateřídoušku a symbiotické mravence. Dnes se vyskytuje už jen na 5 lokalitách v severní části území.
- **Modrásek očkovaný** má živou rostlinu krvavec toten a rovněž vykazuje symbiotické chování s mravenci. V posledních letech jsou jeho populace stabilní a prosperují.
- **Modrásek bahenní** má stejné životní požadavky jako předchozí druh. Je více rozšířený a stanovištně tolerantnější. V současnosti není v Bílých Karpatech ohrožen.
- **Modrásek hořcový** je vázán na hořce (křížatý a hořepník) a mravence. Obývá zejména jižní část území, kde je velmi lokální a nehojný. Je silně ohrožený kvůli úbytku jeho živných rostlin.
- **Prástevník kostivalový** preferuje zarůstající křovinaté luční okraje, lemy kolem cest a potoků. Druh je v Bílých Karpatech bez přímého ohrožení.
- **Žluťásek barvoměnný** žije na čilimnicích, ale vymírá po celé Evropě. Poslední jedinci na českém území byli spatřeni v roce 2005, na blízkých slovenských lokalitách v roce 2010.
- **Ohniváček černočárny** se vyskytuje na bezlesých stanovištích s výskytem šťovíků. Před dvaceti lety byl velmi vzácný, dnes se silně šíří; v Bílých Karpatech je bez ohrožení.
- **Bourovec trnkový** žije velmi lokálně v jižní části území. Housenky žijí především na hlohách a trnkách. V současné době je na ústupu.
- **Jasoň dymnivkový** vyhledává prosvětlené listnaté lesy s hojným podrostem dymnivky a blízkým zdrojem nektaru, kde preferuje rozkvetlé zběhovce. Začíná se rozšiřovat na níže položená místa.
- **Jasoň červenooký** dosud přežívá v okolí Vršateckého Podhradí. Housenky žijí na rozchodnicích. Největší nešvar je zalesňování jeho lokalit.

Natura 2000

- posledné doplnenie?

Myjavské kopanice - potenciálna lokalita Natura 2000 (Foto Jozef Májsky)

V predošlých dvoch číslach časopisu *Bílé - Biele Karpaty* sme čitateľov informovali o ôsmich nových územiach Natura 2000 na slovenskej strane Bielych Karpát. Koho zaujíma problematika súvislej európskej siete chránených území Natura 2000, určite uvíta správu o pripravovanom ďalšom rozšírení tejto siete, ktoré opäť iniciovala Európska komisia.

V marci 2012 sa v Bratislave uskutočnil biogeografický seminár - bilaterálne rokovanie medzi Európskou komisiou a Slovenskou republikou. Jeho výsledkom bola výzva Európskej komisie (EK) na vymedzenie nových lokalít pre druhy a biotopy európskeho významu, ktoré sú v aktualizovanom národnom zozname území európskeho významu (ÚEV) nedostatočne zastúpené.

Nové lokality

Komisia veľmi konkrétne pomenovala biotopy, ktoré podľa jej názoru nie sú dostatočne zastúpené v existujúcich územiach Natura 2000 alebo pre ne doteraz nebolo vymedzené žiadne územie európskeho významu, dokonca upozornila na jednotlivé lokality, ktoré by sa určite mali stať súčasťou siete. Čo prinesie rozhodnutie EK ochrane prírody v ChKO Biele Karpaty?

Jedným zo žiadaných biotopov sú teplo a suchomilné travinno-bylinné a krovinové porasty na vápnom substráte s výskytom vstavačovitých rastlín. Toto spoločenstvo sa v Bielych Karpatoch vyskytuje a je šanca navrhnuť ochranu pre nové územia, prípadne rozšíriť už existujúce ÚEV. Napríklad územie európskeho vý-

znamu Holubyho kopanice, nachádzajúce sa najmä v katastri Novej Bošáče a Moravského Lieskového, by mohlo byť rozšírené o lokality v okolí Bošáče a Zemianskeho Podhradia. Správa ChKO Biele Karpaty pripravuje odborný návrh pre lokalitu Hrehorkové v Mikušovciach na severovýchodnom okraji ChKO, kde sa vyskytuje hmyzovník Holubyho (*toříč čmelákovitý Holubyho*), vstavač purpurový (*nachový*) a viacero vzácných druhov motýľov.

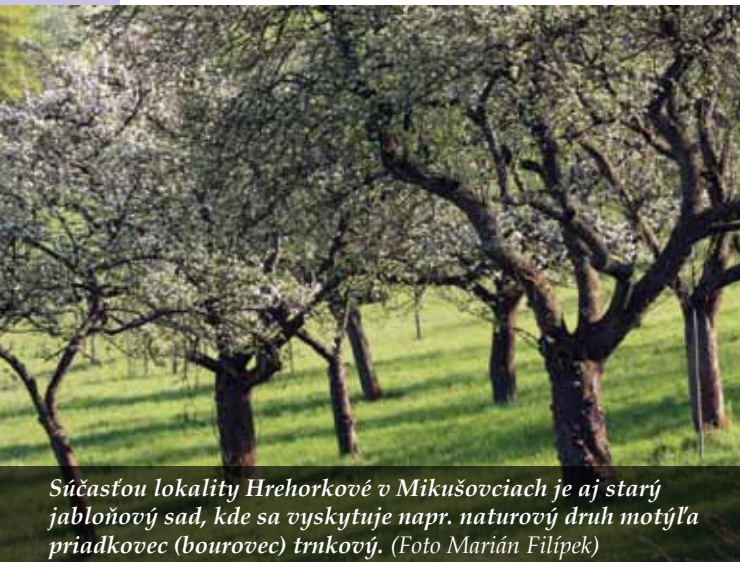
Ďalším biotopom sú pre nás bežné, avšak pre Európsku komisiu vzácné ovsiakové lúky, najmä tie lokality, kde sa vyskytuje krvavec lekársky (*toten*), dôležitá živná rastlina pre motýle modráčiky. Plochy vyhovujúce kritériám Európskej komisie boli predbežne vybrané v Moravskolieskovej doline ako aj v západnej časti ChKO Biele Karpaty v oblasti Myjavských kopaníc.

Návrh

Do konca roku 2012 Správa ChKO Biele Karpaty pripraví odborný návrh druhého doplnenia sústavy Natura 2000, ktorý má byť doplnením posledným. Po získaní súhlasu vlastníkov začne proces schvaľovania národnými a európskymi inštitúciami.

Rozšírenie siete území európskeho významu o nové hodnotné lokality je pre ochranu prírody vždy prínosom. Vlastníci pôdy môžu vnímať ochrannárske snahy ako obmedzujúce, ale netreba zabudnúť na fakt, že mať vo vlastníctve či užívaní naturové územie znamená aj možnosť získať dotácie na špecifické obhospodarovanie s ohľadom na predmet ochrany a kompenzácie za znevýhodnenie z dôvodu ochrany prírody.

Katarína Rajcová

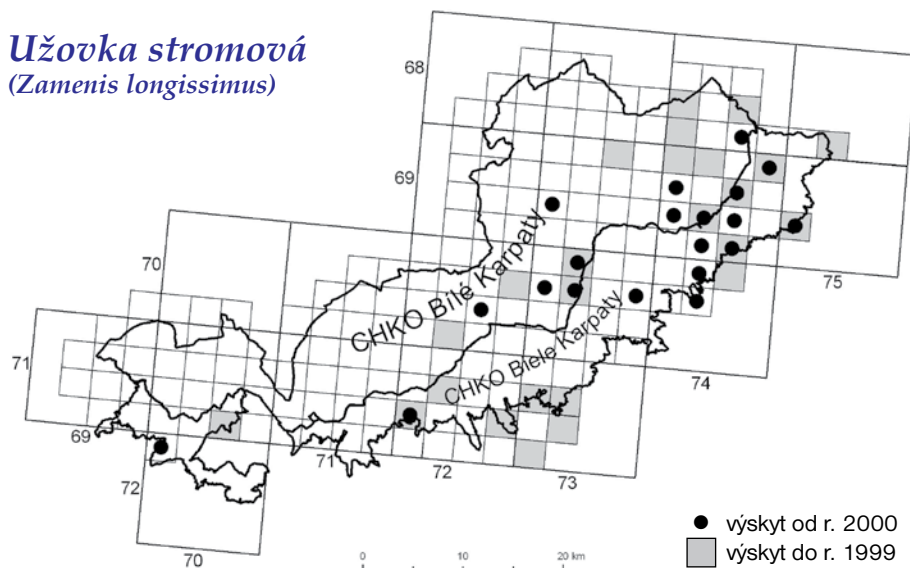

Súčasťou lokality Hrehorkové v Mikušovciach je aj starý jablňový sad, kde sa vyskytuje napr. prírodný druh motýľa priadkovec (*bourovec*) trnkový. (Foto Marián Filípek)

Myjavské kopanice - potenciálna lokalita Natura 2000 (Foto Katarína Rajcová)

Užovka stromová
(*Zamenis longissimus*)

Kriticky ohrožená užovka stromová je jedna ze čtyř druhů užovek v ČR. Zajímavostí je, že již od dávných dob je tento had zasvěcen řeckému bohu lékařství Asklépiovi a dodnes je Asklépiova hůl obtočená hadem znakem lékaře.

Území České republiky a Slovenska leží na severní hranici areálu druhu. Tato hranice zasahuje v ČR do jejího jižního a východního okraje. Na jižní Moravě žije v NP Podyjí a v severovýchodní polovině Bílých Karpat od Strání po Nedašovu Lhotu. Raritou je izolovaná populace v Pooohří, která je označena za nejsevernější místo současného výskytu druhu na světě.

Na Slovensku je užovka stromová známa od Malých Karpat až po hranici s Ukrajinou. Ve slovenských Bílých Karpatech patří užovka stromová k široce rozšířeným druhům plazů. Nacházíme ji na jihu v oblasti Skalice a Vrbovců, ale i v podhůří

Velké Javořiny, v Lieskovské, Bošácké i Ivanovské dolině, až po Vršatec. Podrobnosti lze přečíst v čísle 2/2009 tohoto časopisu (str. 6–7).

Užovka stromová obývá prosluněné biotopy s možností nalézt vlhčí místa. Celkově vyžaduje výrazně heterogenní krajinu s širokou nabídkou biotopů (křovinami porostlé stráně, lesní průseky, řídké listnaté lesy apod.) s velkým množstvím úkrytů (skalní štěrbin, dutiny pod kameny, vykotlané kmeny). Samice ke kladení vajec využívá vykotlané dutiny stromů s trouchem, hnojiště či kupy tlejícího materiálu.

Největším ohrožením našich populací jsou

změny biotopů, např. zarůstání neobhospodařovaných luk, odstraňování skládacích zídek a jiných vhodných úkrytů. Závažné ohrožení pro tento druh je rovněž nedostatek lihníšť nebo jejich likvidace v nevhodnou dobu, ztráta zimovišť a kácení dutých polovynhlých stromů. Jedním z hlavních negativních faktorů poslední doby je i zvýšený autoprovaz a strojové ošetřování či čištění příkopů a krajů silnic.

Vzhledem ke stupni ohrožení je v současné době realizován **Záchranný program užovky stromové**, jehož cílem je zachování populace druhu v České republice. Kromě zjišťování početnosti a rozšíření populace užovky je hlavní náplní Záchranného programu především péče o lihníště a zachování nebo obnovení vhodných biotopů a migračních koridorů, kterými jsou zejména drobné vodní plochy, suché zídky nebo příkopy podél cest.

Martina Vočadlová

Foto Jozef Májský

Nový plán péče o CHKO

Dne 3. ledna 2012 schválilo Ministerstvo životního prostředí ČR Plán péče o Chráněnou krajinnou oblast Bílé Karpaty na období 2012–2021. Tento dokument navazuje na předchozí plán péče na období 1998–2007, který byl prodloužen do roku 2012.

Plán péče je koncepční dokument, který navrhuje opatření na zachování nebo zlepšení stavu krajiny a přírody v CHKO. Slouží jako podklad pro jiné druhy plánovacích dokumentů a pro rozhodování orgánů ochrany přírody.

Samotný plán má 44 stránek a je rozdělený na dva velké celky. Kapitola Ochrana

na přírody se zabývá např. chráněnými územími, soustavou Natura 2000, památnými stromy, rostlinami a živočichy, ale třeba i s neživou přírodou, výzkumem a prací s veřejností. Lidským činnostem ovlivňujícím stav přírody a krajiny je věnována druhá velká kapitola. Zde lze najít směr a cíle, kterých chce Správa dosáhnout v oblasti lesního hospodářství, zemědělství, myslivosti, rybníkářství a sportovního rybářství, vodního hospodářství, výstavby, dopravní a inženýrské sítě, průmyslu, zacházení s odpady, těžby nerostných surovin, rekreace a turistiky.

Kromě tohoto souboru cílů a navrhovaných opatření doprovází plán rozborová

část, ve které je na 150 stránkách popsána charakteristika území a jsou poskytovány podrobné údaje o přírodě, krajině a jejich ochraně, jakož i o lidských činnostech. Obsahuje například základní údaje o všech přírodních rezervacích a památkách, památných stromech, chráněných druzích rostlin a živočichů v CHKO. Podrobně je popsány i krajinný ráz podle jednotlivých podoblastí, od Vizovic a Valašskokloboucka až po Dolňacku a Horňacku.

Seznámit se s plánem můžete na pracovištích Správy v Luhačovicích a ve Veselí nad Moravou. Je také k nahlédnutí na internetu: na www.nature.cz zvolit regionální pracoviště „Bílé Karpaty a Zlín“, tam je třeba v Činnosti pracoviště vybrat „Plán péče o CHKO Bílé Karpaty“.

Haluzice

majú náučný chodník

V obci Haluzice, nachádzajúcej sa severne od Nového Mesta nad Váhom, bol v júli tohto roku otvorený lesnícky náučný chodník Haluzická tiesňava. Chodník vybudovali Lesy Slovenskej republiky, štátny podnik, Odštepny závod Trenčín a prechádza tiesňavou, ktorá bola vyhlásená v roku 1963 za prírodnú pamiatku.

Náučný chodník je zameraný na význam zalesnenia tiesňavy a budovania stavieb na Haluzickom potoku v minulom storočí. Jeho celková dĺžka je 1,15 km so 4 informačnými tabuľkami. Trasa chodníka je obojsmerná. Chodník je nenáročný na fyzickú kondíciu, určený všetkým vekovým kategóriám. Návštevníci si sami môžu zvoliť smer vychádzky. Pohodlnejšia trasa vychádza od budovy Obecného úradu v Haluziciach smerom k opevnenému románskemu kostolu.

Odštepny závod Trenčín v roku 2011 opravil prehrádzky na vodnom toku a sprístupnil časť tiesňavy verejnosti pri príležitosti vyhlásenia Haluzickej tiesňavy za Významné lesnícke miesto. Sieť významných lesníckych miest vytvárajú Lesy SR, š.p. od roku 2007 s cieľom upozorniť, označiť, spoznať, popularizovať a chrániť miesta, ktoré sú z lesníckeho hľadiska jedinečné.

História

V čom spočíva lesnícka jedinečnosť Haluzickej tiesňavy? Prof. Dr. Ing. Leo Skatula (1889–1974) bol lesníkom, ktorý poznal význam pôdoochrannej a vodohospodárskej funkcie lesa. V 20. rokoch minulého storočia organizoval hradenie bystrín na Slovensku. Preskúmal pravostranné prítoky rieky Váh od Nového Mes-

ta nad Váhom až po Bytču kvôli pripravovanej stavbe vážskych kaskád. Obec Haluzice postavená na okraji tiesňavy bola v tej dobe ohrozovaná eróziou potoka. Časť opevnenia haluzického kostola sa vplyvom zosuvu svahov zrútila do tiesňavy. Vodné prívaly vyplavovali sutinové splaveniny na jej dolnom konci a zanášali úrodné pozemky v obci Štvrtek.

Z týchto dôvodov vyplynula naliehavá potreba zahradenia strže a odstránenie týchto negatívnych javov. Prof. Skatula navrhol projekt lesnícko-technických meliorácií, ktoré v rokoch 1926–1927 spevnili svahy tiesňavy a zabránili povodňam a odnášaniam naplavenín z nej. Vybudovanú sústavu priečných stavieb na vodnom toku tvorilo 8 murovaných prehrádzok a v dolnej časti dláždené koryto odstupňované 17 kamennými stupňami. Celková dĺžka upraveného Haluzického potoka vrátane tiesňavy je 1,5 km. Prehrádzky a stupne aj v dnešnej dobe pri náhlych prívalových dažďoch plnia svoju úlohu.

Svahy boli stabilizované zalesnením. Popínave rastliny pokryli kolmé steny hlavnej strže tvorené dolomitickým vápencom a v súčasnosti ich chránia pred zvetrávaním.

Tabule

Plán na prvej informačnej tabuľke pomôže návštevníkom zorientovať sa. Pohodlnou chôdzou prejdú k zrúcanine románskeho kostolika, odkiaľ je nádherný výhľad na

pohorie Považský Inovec a povodie rieky Váh. Múry kostola, pohľad na Beckovský hrad a v diaľke Tematín priamo vyzývajú k zamysleniu nad históriou tohto kraja. Foto: orientačný plán

Trasa chodníka vedie ďalej po poľnej ceste okolo miestneho cintorína na lúku. Smerovník ukazuje smer dolu lúkou až do ústia tiesňavy k tabuľke č. 2 a najväčšej prehrádzke postavenej v roku 1926. Z prehrádzky vidno dva kamenné stupne. Ostatných 15 stupňov, ktoré boli postavené smerom po prúde potoka až do obce Štvrtek, skrýva bujná vegetácia.

Chodník pokračuje tiesňavou okolo šiestich kamenných prehrádzok a jedného dreveného prahu v hlavnej strži a pravostrannou stržou so štyrmi prehrádzkami vychádza až na cestu, ktorá spája Haluzice s obcou Štvrtek.

Zalesnená tiesňava vytvára príjemnú klímu počas horúcich letných dní. Počas zimných mesiacov, keď je lístie opadané, sa zase otvárajú nové pohľady v tiesňave, ktoré sú ináč skryté očiam letných návštevníkov kvôli hustému porastu. V prípade dažďa a v zimnom období môžu byť niektoré úseky chodníka klzké a neschodné. Počas búrky a silného dažďa sa neodporúča prechod tiesňavou kvôli možnému padaniu skál, zosuvu sutiny a padaniu konárov zo stromov.

Haluzická tiesňava nadchne návštevníkov svojou históriou i súčasnou atmosférou – všadeprítomný popínavý brečtan, štebot vtákov, šum listia, pohľad zdola na strážnu vežu kostola. Je ukážkou účinného spôsobu lesnícko-technických meliorácií, ktoré majú uplatnenie práve v dnešnej dobe nečakaných poveternostných zmien.

**Eva Bošková
Trenčín**

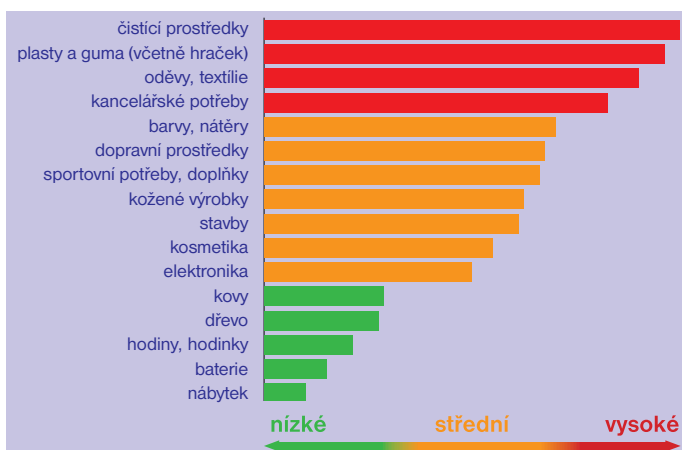
*Ing. Eva Bošková (*1964) pracuje v podniku Lesy Slovenskej republiky, š.p., Odštepny závod Trenčín ako referent ekológie a lesoturistiky.*

Historický pohľad na zrúcaninu opevneného románskeho kostola a časť strže pod kostolom s vrbovými terasami (Foto Leo Skatula)

Neviditelné nebezpečí

Jedním z nenápadných, ale stále narůstajících problémů životního prostředí je zamoření nejrůznějšími uměle vyráběnými chemickými látkami. Dají se dnes najít prakticky všude, nejen v průmyslových oblastech nebo intenzivně zemědělsky využívané krajině, ale i v zdánlivě nedotčených pralesích, v tělech živočichů ve světových oceánech nebo v mateřském mléce esky-máckých matek.

Řada předmětů denní spotřeby obsahuje toxické látky. Graf zobrazuje poměrné riziko obsahu látek vzbuzujících mimořádné obavy podle Programu OSN pro životní prostředí (Global Chemicals Outlook, 2012)

Tyto chemikálie pocházejí z nejrůznějších zdrojů, a často jsou více či méně toxické. Do životního prostředí se mohou dostávat při výrobě různých plastů, barviv, při používání pesticidů, při spalování nebo skládkování odpadů, při průmyslových haváriích, uvolňují se i z oděvů, koberců, elektroniky a z celé řady dalších výrobků. V životním prostředí pak přetrvávají od týdnů či měsíců až po desítky let, často rozpuštěné v tukových tkáních živočichů, ale i ve vodě, v ovzduší, v rostlinách i v půdě.

Máme se bát?

Přesné riziko tohoto zamoření je bohužel velmi obtížné zmapovat. Ale ještě větší problém je, že navzdory řadě výzkumů je složité a drahé prokázat skutečný vliv nízkých koncentrací těchto látek na lidské zdraví, především pokud působí dlouhodobě. Už ale víme, že některé se chovají podobně jako hormony a dokážou narušit vývoj pohlavních orgánů, tušíme možné souvislosti s celou řadou civilizačních nemocí, jako je rakovina, cukrovka nebo Alzheimerova choroba.

Většina států je bohužel ochotna přistoupit na zákaz nějaké látky teprve tehdy, když je její škodlivost definitivně pro-

kázána. Situace je však dnes taková, že existuje přes 150 000 uměle vytvořených chemických látek, desítky tisíc z nich jsou součástí běžně prodávaných produktů, zatímco jen asi 5 000 bylo nějakým způsobem otestováno. Z toho 22 látek je na seznamu Stockholmské úmluvy, která používání těchto chemikálií zakazuje.

Roundup – neškodný herbicid?

Složitost celé problematiky je možné ukázat na příkladu snad nejčastěji používaného herbicidu Roundupu. Ten se běžně používá v zemědělské velkovýrobě, ale i na zahrádkách na hubení plevelů, při likvidaci invazních rostlin nebo v lesnictví.

Jeho výrobce firma Monsanto uvádí, že je Roundup jedovatý pro rostliny a zcela neškodný pro živočichy, a po aplikaci se údajně asi po měsíci zcela

rozloží. Na svých stránkách například tvrdí, že jakmile po aplikaci herbicidu rostliny oschnou, je možné na ošetřené plochy bez obav pustit děti nebo domácí zvířata. Zdánlivě se tedy jedná o účinný a zároveň neviný přípravek.

Vědecké studie ale dokazují něco jiného. Samotná hlavní účinná složka Roundupu, glyfosát, je sice pouze mírně jedovatá, ale její stopy je možné najít nejen v zemědělských produktech ošetřených Roundupem, ale i v potravinách z nich vyrobených, a (navzdory tvrzení výrobce) se dostává i do spodních vod. Navíc při rozkladu glyfosátu v přírodě vznikají další látky, které nejen přetrvávají v životním prostředí mnohem déle, ale jsou i toxičtější.

Francouzští vědci se zabývali tím, jak působí směs glyfosátu a dalších látek, které se v Roundupu nacházejí (jejichž přesné složení výrobce tají). Výsledky jejich výzkumu, zveřejněné v roce 2008, prokázaly, že Roundup do 24 hodin nenávratně poškodil všechny testované lidské buňky. Autoři studie dokonce tvrdí, že podle je-

jich zjištění může tato směs způsobit poškození buněk nebo i jejich odumření, a to i v nízkých koncentracích, jak se nacházejí v potravinách, které jsou vyrobeny z plodin ošetřovaných tímto herbicidem.

Takto alarmujících faktů je dnes už známo více, a díky tomu je v některých zemích dnes již použití Roundupu zakázáno. Zvažují ho další země a Evropská unie. Otázkou je, jak dlouho takovéto zvažování a projednávání zakazu může trvat. Roundup byl uveden na trh v roce 1973 a trvalo celých 30 let, než přišel první zákaz jeho používání.

Můžeme se chránit?

Dnes už není možné doufat, že by se v naší přírodě chemické látky nenašly. Stále ale má smysl snažit se o to, aby zde byla zátěž alespoň o něco menší. Každá biofarma, soukromý zemědělec nebo zahrádkář může k tomu malým dílem přispět.

Vědci z výzkumného centra při univerzitě v Örebro ve Švédsku zjistili, že ještě ve 40. letech minulého století bylo životní prostředí chemikáliemi prakticky nedotčené. V armádním skladu totiž našli zásoby krve z druhé světové války, které nebyly tehdy využity pro transfuze, a tak byly zmrazeny. Tuto krev vědci otestovali na přítomnost celé řady látek, dnes běžně nacházených v lidském těle – a nenašli ani jedinou. Dnešní výzkumy nacházejí v mateřském mléce nebo v krvi stopy až 250 různých látek, které se běžně používají, ale i takových, které byly zakázány před desítkami let. Například rozpadový produkt insekticidu DDT, jehož použití bylo v USA a v Evropě zakázáno v 70. letech, lze dodnes nalézt v krvi i v mateřském mléce zdejších obyvatel. Nedávno jej ale objevili i v olivových olejích s certifikátem Bio

Ostatně v 1. a 2. zónách CHKO je použití všech látek k hubení, tlumení nebo omezení růstu škodlivých organismů zakázáno Zákonem o ochraně přírody a krajiny.

Také jednotlivci mohou něco udělat. Pokud si pěstujeme vlastní potraviny na zahrádce, je jen v našich rukou, jestli například po Roundupu sáheme nebo jestli dáme přednost ruční práci.

Jana Hajduchová

Příčiny letošního sucha

Ještě máme v paměti nedávné katastrofální povodně a už se možná blížíme opaku, tj. katastrofálnímu suchu. Přinejmenším to tak vypadá k 11. září a nezmění-li se počasí, všechny předpoklady tomu nasvědčují, a to nejen proto, že protiklady se často vyrovnávají.

Abychom lépe pochopili to, co dnes vidíme, musíme se podívat na množství spadlých srážek počínaje listopadem loňského roku, kdy obecně začíná po předchozích srážkově málo vydatných měsících období vydatnějších dešťů. A pro náš účel budou stačit hodnoty z amatérského pozorování ve Velké nad Veličkou, kde svá měření obětavě již několik let provádí jeden z autorů tohoto článku. Ale vraťme se k meteorologickým příčinám letošního sucha.

ství srážek nebylo statisticky úplně malé, na tomto příkladu můžeme vidět, jak je řeč čísel a statistiky ošidná. Z uvedeného množství se do půdy totiž nedostalo takřka nic, protože ta byla promrzlá. I když během těch slunných dnů, kdy nebyla kryta po část měsíce sněhem, mírně rozmrzala, většina vody se stejně odpařila a sublimovala. Teplý březen byl také bez obvyklých mírných dlouhotrvajících předjarních či jarních srážek, spadly necelé 2 mm.

Jaro

Následoval opět teplý duben, kdy odkvetlo takřka současně veškeré ovocné stromoví, tzn. květy meruněk a broskví se setkaly i s květy jabloní a hrušní, a srážek bylo pouhých 14 mm. Ty do půdy ani nevsásky, slunce a vítr je ihned vysušily, mimo

jiné i proto, že jen jedna denní srážka byla kolem 5 mm. To je množství, které sotva proprší skrz koruny stromů v lese. Zbytek byl rozložen do několika nepatrných dešťů, které povrch půdy svlažily jen na krátkou dobu.

Květen byl velice podobný, srážek sice bylo o něco více, skoro 24 mm, a mezi nimi i jednorázový déšť, kdy

spadlo dokonce 13 mm, ale to bylo z krátké a prudké bouřky, a tak z ní hlouběji do půdy mnoho neprosáкло.

Letošní léto

Červen s červencem bývají srážkově nejbohatší měsíce, letos v červnu spadlo bezmála 80 mm, a i když v první půli června už dokvetly akáty a lípy, zdálo se, že konečné počasí začne mít normální průběh. Výraznější srážky, které mohly prosáknout do hlubších vrstev půdy, přišly třikrát, bohužel ale byly také z bouřek, to znamená, že v krátkých časových intervalech spadlo větší množství srážek, jednou dokonce

20 mm. Takové srážky však udusají a zahlťí půdní povrch a po něm voda rychle odtéká a málo zasakuje. Pro nasycení spodních vrstev půdy tedy moc neznamenaly, a to přesto, že v červenci spadlo rovněž nemalé množství vody, skoro 55 mm (nejvíce v období kolem Horňáckých slavností). Ale pouze 4x se jednalo o větší množství mezi 5 a 15 mm, jinak déšť opět přicházel v častých, ale jen vzduch svlažujících troškách.

I v srpnu pokračovaly vysoké denní teploty a srážek bylo opět velmi málo, necelých 10 mm, a z nich jen jedna srážka propršela skrz koruny stromů, takže už nemohla nastávající sucho změnit.

Vodní toky

Z toho je zřetelné, že k nějakému sycení podzemních vod od loňského listopadu skoro nedošlo a tak se nelze divit, že vysychají i větší toky pramenící v lesnatých kopcích, jako je Velička. Ačkoliv koryto toku je na povrchu suché, pod jeho povrchem proudí tok tzv. podpovrchový. Je skrytý ve vrstvě propustných štěrků zvláště u mělkých širokých koryt. V horních částech povodí toku voda ještě teče povrchově, ale pak postupně zasakuje a přechází do pro nás neviditelného podpovrchového toku. Místy, pokud narazí na nepropustný práh nebo na nějaký terénní zlom či dojde k velkému zúžení koryta, může se zase na povrchu objevovat. To je případ nejen Veličky, ale i např. Vlárý. Je zřejmé, že nezáleží ani tak na celkovém množství spadlých srážek, ale jak rychle a v jakém období spadnou a hlavně, kolik z nich zasáknou do půdy.

Současný stav je nepříjemný nejen pro zemědělce, zahrádkáře a obyvatele, kteří jsou závislí na vodě ze studní, ale pokud se to nějak nezlepší, může postihnout i celý stát. Sucho a povodně jsou rub a líc jedné mince. Počítat s nimi musíme, a je v zájmu všech případné škody snižovat vhodnými opatřeními, která zadržují vodu v půdě a v krajině. Nadržení vody v sudu či v jakkoliv velké nádrži či přehradě totiž nám může proti suchu pomoci snad jen na záhonku či na zahradě.

Ivo Dostál **Michal Šťastný**
Brno Velká n. Vel.

*Ing. Ivo Dostál (*1947) pracoval od roku 1974 do 2009 jako vedoucí hydrolog povrchových vod ČHMÚ v Brně. Zpracovával mj. toky povodí řeky Vlárý a specializoval se na měření a vyhodnocování povodní.*

*Michal Šťastný (*1996) je amatérský meteorolog, základní parametry počasí měří od roku 2008.*

Vysychající Velička (Foto Michal Šťastný)

Zimní období

Na podzim obvykle přicházejí podzimní deště, mírné a dlouhotrvající, které dobře zasakuji. Loni tomu ale tak nebylo, protože v listopadu nespadlo ani celý milimetr srážek a ani v prosinci to nebylo o mnoho lepší, neboť napršelo jen něco přes 20 mm. Letošní leden s více než 50 mm srážek a 2 cm sněhu ale vypadal slibně, celkem představoval výrazný nadprůměr.

Ale v únoru, který sice byl částečně bílý, a tudíž by po něm pole mělo silnit (napadalo 15 cm sněhu a téměř 20 mm deště), tomu bylo jinak. I když celkové množ-

Není seno

jako seno

Foto Jozef Májsky

Vznik bělokarpatkých luk pocházel z potřeby zdejších lidí zabezpečit pro domácí zvířata na zimní období nejběžněji zkrmovanou píci – seno.

Není však seno jako seno. Odlišné vlastnosti má seno z první, druhé, popřípadě třetí seče, a samozřejmě o jeho kvalitě rozhoduje kromě termínu sklizně i rostlinné složení porostu.

Druhy sena

Nejpřirozenější jsou *travní sena*, s dominantním zastoupením trav (např. bojínku, lipnice, kostřav apod.), které obsahují až 10–14 % (často jen kolem 5 %) bílkovin, zatímco *leguminózní sena* (např. jetel nebo vojtěška) mohou obsahovat až kolem 20 % proteinů a třikrát více vápníku. Jako *obilné seno* je označováno zelené obilí (např. pšenice nebo ječmen) posečené a usušené v době před vytvořením klasů. Jeho nutriční hodnota je podobná jako u sena travního, setkáváme se s ním ale zřídka, v Bílých Karpatech snad vůbec.

Protože usušené jeteloviny se velice lehce lámou, jsou leguminózní sena více prašná a často mohou obsahovat i jedovaté brouky (např. majky). Proto je dobré při krmení zvířat sena smíchat. Ještě výhodnější je, když luční porost obsahuje kromě trav i dostatečné množství jetelovin.

I naši předkové rozeznávali louky podle toho, jaké seno dávaly. Na suchších loukách sklízeli „ovčí seno“ – nejlepší druh z jemných trav a s množstvím křehkých lístků (jeteloviny). Nejlepší z něho se uschovalo pro jehňátka. Jako „hovézí seno“ bylo označováno průměrné seno z vlhkých luk, dosti dlouhé a celkem hrubé. Telata z něj dostávala nejlepší část, hrubší seno se ušlo tažným volům, i když v menší dávce. Z dobrých trav bylo složeno i „koňské seno“, a i když obsahovalo tvrdé stonky a lodýhy, ty nesměly být kyselé (ostřice, přesličky a jiné mokřadní rostliny). Kyselé

seno se ale také užítkovalo – posloužilo jako podeštylka místo slámy.

Otavy

Za průměrně dobrou louku byla považována taková, která dávala dvě seče, tedy nejprve seno a pak otavu. Výjimečně úrodné louky pak bylo možné posekat i potřetí – sedlák zde sklídl otavu dvě. Naproti tomu hubené jednosečné louky se

po senoseči na podzim pouze propásly. Průměrně se počítalo, že z celkové sklizně suché píce z dvojsečné louky připadlo na otavu od 25 do 50 %. Protože otava má díky menším a méně zdřevnatělým stonkům jemnější strukturu než seno, má vyšší obsah živin a je snáze stravitelná. Krmná hodnota sena i otavy byla za první republiky udávána v tzv. škrobových jednotkách a u kvalitní píce dosahovala hodnoty 33,3 u sena, resp. 36,5 u otavy. Dnes lze samozřejmě získat komplexnější výsledky o kvalitě jednotlivých pícnin.

Kosení a sušení

Stejně jako před staletími platí, že „za rosy nejlépe se kosi“. A to buď ráno nebo na večer. Platilo to hlavně pro ruční kosení, při strojovém kosení to může být někdy i na překážku – mokrá tráva se lepí a ucpává sekací lištu.

Nasekaná tráva i jeteloviny se musejí hned za kosou roztřásat, aby nastalo rychlé schnutí. Podle zkušenosti sedláků by měla být tráva v první den stále v pohybu. Večer by měla být už tak zavadlá, že je možné ji shrabovat na řady nebo do menších kopek (hromádek, daňků, kopišťat).

Druhého dne se pak seno (otava) z kopišťat roztřáslo, po poledni se hráběmi otočilo a na večer znovu shrabalo. Na rozdíl od prvního dne je lepší ruční práce, protože při použití shrabovače tahaného koněm nebo traktorem dochází drolením drobných lístků k větším ztrátám.

Vyjimečně při dobrém počasí je možné usušené seno nebo otavu svážit již druhý den po seči. Naopak, deštivé počasí může proces schnutí prodloužit, dlouhodobé lijáky nebo silné bouřky pak dokáží úplně zničit schnoucí seno nebo otavu. Za dostatečně usušené je považujeme tehdy, když obsahují méně než 20 % vody. V praxi to poznáme podle toho, že při pomačkání v rukách šustí a silněji

stvolý se lámou. Zejména usušení stonků jetele a vojtěšky si vyžaduje delší dobu, resp. vyšší teplotu.

Skladování

Naši dědové a pradědové skladovali seno buď volně ve stozích nebo ve stodolách a senících, kde chráněno před povětrnostními vlivy vydrželo i několik let. Dnes se využívá kromě skladování v senících, do kterých se naťouká (metání), i lisování do balíků – menších hranatých, vzácně i kulatých nebo i velkých válců těžkých až přes sto kilogramů.

Hlavně u takto stlačeného sena je důležité dbát, aby neměla usušená rostlinná hmota vyšší vlhkost, protože by mohlo dojít nejenom k zaplísnění píce, ale i k znehodnocení krmiva a nebo také k samovznícení. Protože stravitelnost usušené trávy se u jednotlivých živin pohybuje mezi ca 40 a 60 %, stále platí stará zkušenost, že „půl zkrmeného sena si nechá dobytče, půl pak jde na hnuť“.

Zpět k tradičnímu kosení?

Těm, kteří by se chtěli vrátit ke kořenům a začít chovat domácí zvířata, následující čísla napoví, jaké množství sena budou potřebovat na zimu, běžná dávka travního nebo jetelotravního sena se u jednoho zvířete za den pohybuje následovně: dojnice 5–15 kg, tele 0,5–3 kg, mladý skot 3–6 kg, kůň 7–12 kg, ovce 0,5–1,5 kg. Samozřejmě, že množství objemového krmiva záleží i na tom, kolik zkrmíme jádra, a určitou roli zde hraje i chované plemeno. Nejvýraznější rozdíly jsou mezi vysoce prošlechtěnými a primitivními plemeny.

I když vůně sena u většiny z nás vyvolává v mozku jisté atavistické procesy, nemyslím si, že tradiční formy obhospodářování našich luk lze aplikovat v Bílých Karpatech celoplošně. Určitě jsou ale nevyhnutné pro zachování nejčistších lokalit – hlavně maloplošných chráněných území a genofondových ploch.

K tomu, aby kvalitní seno zůstalo nadále podstatnou součástí píce našich hospodářských zvířat, je potřebné i příznivé politické a ekonomické prostředí ve státě. Bez ekonomické podpory všech těch, kteří mají zájem na zachování kvalitních kvetoucích luk, budou bělokarpatské louky po obou stranách hranice nadále střídat, degradovat, a nakonec se bude snižovat i přírodní a kulturní hodnota Bílých a Bielych Karpat.

Věřím, že se tak nestane a naše louky zůstanou i nadále klenotem karpatské přírody.

Jozef Májsky

Švestky a slivovička, zdraví polovička

V současné době je nejmodernějším trendem konzumace zeleniny a ovoce jako součást zdravé stravy a životního stylu. Především ovoce, které je v našich zeměpisných podmínkách tak zvané ‚doma‘, je mnohými odborníky jako zdroj vitamínů preferováno před ovocem exotickým.

Mezi nejstarší na našem území pěstované ovoce patří švestky i další druhy slivoní, jako např. mirabelky, renklódy, špendlíky aj. Slivoně obecně se do Evropy dostaly již ve starověku, ze své domoviny v oblasti Přední Asie přes Řecko nejprve do dnešní Itálie. Ve svých spisech je popisují Plinius starší i Ovidius. Na Moravě máme spolehlivě doložen výskyt švestky (*Prunus domestica*) v období Velké Moravy (9.–10. století), avšak již v pravěku se zde vyskytovala trnka obecná (*Prunus spinosa*). Nejvíce se konzumovaly švestky čerstvé, sušené, vařila se povidla, která byla součástí řady pokrmů lidové kuchyně během celého roku a především se z nich páčila slivovice, ale o tom až dále.

Švestky jsou zdravé

Největší energetickou hodnotu ze skupiny slivoní mají právě švestky (s nejvyšším obsahem cukru – až 15 %), a také renklódy. Švestky obsahují řadu minerálních látek, především železo, hořčík, fosfor, vápník a zinek. Bohaté jsou na vitaminy skupiny B (především B1, B2 a B6, které posilují nervy a zvyšují tak odolnost proti stresu) a karoteny, i vitamín A, K, E

a C, kterého však ve srovnání s jiným ovocem obsahují poměrně málo. Nezanedbatelný je podíl kyselin jablečné, citrónové a různých flavonoidů s protisklerotickým účinkem.

O blahodárných až léčivých vlastnostech švestek a slivoní ví lidstvo už od antiky. Jsou bohaté na vlákninu, která pomáhá zbavovat střeva odpadových látek. Čerstvé a kompotované švestky mají lehce projímavý účinek. Sušené snižují také cholesterol. Konzumace švestek se doporučuje lidem trpícím revmatismem, poruchami krevního oběhu, dnou, i ledvinovými a jaterními onemocněními. Jsou vhodné při odtučňovacích dietách, působí na vyplavování vody z organismu, které tělo obězních zadržuje. Váží také nadbytečné tukové látky ve střevech, které se pak nemohou v těle uložit jako tuková zásoba.

Je tedy možné shrnout, že švestky posilují imunitní systém, čistí střeva, uvolňují zácpu, zlepšují soustředění, posilují srdce, pomáhají při dně a revmatismu a mají močopudný účinek. Také nové studie vědců z Tuftsovy univerzity v Bostonu (USA) potvrzují na medicínské úrovni účinnost švestek, zejména sušených, při zácpě. Odborníci z Floridské státní univerzity dále na základě klinických studií zveřejněných v roce 2011 prokázali pozitivní účinky konzumace švestek při osteoporóze, u žen po menopauze. Vědci radí: nečekejte, až si zlomíte nějakou kost nebo se u vás projeví příznaky osteoporózy. Začněte jíst dvě až šest sušených švestek denně. Prospějete tak svému zdraví.

Jednou z nesporných výhod je, že švestky při sušení či tepelném zpracování neztrácejí své blahodárné látky.

Pálenky

O léčivém účinku slivovice, tedy pálenky ze švestek, pak už nemůže být sporu. Vždyť právě slivovice je tou nečistší esencí nejlepších vlastností švestek.

V počátcích své výroby byla pálenka, vyráběná nejprve z vína a vinných kvasnic, nazývána jako *spiritus vini* (duch vína) nebo *aqua vitae* (voda života). Její výrobou se zabírali lékaři, ve středověku lékárníci a alchymisté. S oblibou byla doporučována při různých nemocech jako zaručený všelék: „Aqua vitae je matkou, paní, královnou všech léků, zničí každý jed, brání hnilobě, pomáhá proti každému vnějšímu i vnitřnímu svízeli, zvláště proti chladem vzniklému utrpení, udržuje teplotu těla a tím mládí a život. Nutno však používat tohoto prostředku vzhledem k jeho síle opatrně a nezředěn může být v malém množství podán jen starcům, trpícím studeným žaludkem.“

Své o tom věděl i mistr Křišťán z Prachatic, který jednu z kapitol ve svém spise o lékařství věnuje *Léčivé mocí vína páleného*, nebo italský lékař a učenec Petr Ondřej Mattioli. Ten ve svém herbáři z roku 1562 popisuje, že aqua vitae: „...posiluje životní sílu, udržuje člověka při dlouhém zdraví, dává mu dobrý smysl a rozum, tvrdí paměť a ostří zrak, zahřívá studený a slabý žaludek...“ Léčebné účinky pálenky a bylinek kombinovaly nejčastěji mnišské řády dominikánů, benediktnů a kartuziánů. Jejich pokračovatelé – žaludeční a bylinné likéry podporující dobré trávení vyráběné průmyslově – jsou oblíbené dodnes.

Slivovice

V lidovém prostředí pak získala stejnou pozici slivovice jako zkपालněné slunce koncentrované v ovoci. „Kališek slivovice nebo borovičky pijí muži na Moravě i na Slovensku ráno na lačný žaludek, aby v sobě ‚červa otrávil‘.“ (J. Čížmář: Lidové lékařství v Československu, 1946)

Pálenka se v kombinaci s dalšími ingrediencemi stala součástí různých lidových receptů a prostředků k léčení. Za všechny uveďme příklad popsaný F. Bartošem v článku *O domácím lékařství lidu moravského* z roku 1891: „Člověk souchotinami postižený vyzývá si v hospodě bez prosení a bez poděkování devaterého nápoje: vína, piva a rozmanitých kořalek. To všechno smíchá a vypije. Kdo má běhavku (dřívu), koupí si za tři krejčary kořalky a v ní dá močiti tři suché trnky (švestky) nebo hubku ze stromu trnkového postrouhanou.“

Při nachlazení se často užívala také slivovice s medem. Jako neocenitelný prostředek k mazání revmatických kloubů se v lidovém prostředí používaly výskočky, tedy nejdříve vytékající pálenka, která obsahuje až 80 % etanolu a od vlastní slivovice se odděluje. Často se do výskočků nakládaly i různé byliny, např. černý kořen.

Na moravských Kopicích léčili rýmu i zápal plic srkáním kořalky (slivovice či borovičky), kterou si dali na dlaň a prudce nosem vtáhli. Slivovici je prý dobré kloktat při bolesti zubů. Mezi radami se objevují i takové, se kterými se moderní medicína rozchází. Mezi ty patří konzumace alkoholu v těhotenství. Josef Hofer uvádí, že „na kopanicích pije žena před porodem hojně páleného, aby zůstala zdravá a pevná a aby se dítě dobře vyvinulo a aby to nebylo – když přijde na svět

nějaká ničobinka (zámora). Šestinedělka musí pít páleného denně jeden až dva litry, aby měla pro dítě nejen dost mléka, ale hlavně dobrého, vydatného, ze kterého by dítě očividně rostlo...“ (J. Hofer: Život na starohrozenkovských Kopicích, 1940). V lidovém prostředí se také léčily kořalkou nemoci dobytka, který byl pro chod hospodářství a obživu rodiny velmi důležitý.

Ostatně i současná medicína uznává příznivý vliv malého množství alkoholu. Po jedné skleničce tvrdého alkoholu (např. slivovice) dochází totiž k roztažení cév, zlepšuje se spalování tuků a zpomaluje se proces sklerotizace cév a také postup ischemické choroby srdeční. Slivovice se v kombinaci s kostivalem nebo jinými bylinami používala také k obkladům. Pak si jen musíme dát pozor, abychom u této

léčby lihovými obklady nedopadli jako jistý navarrský král zvaný Zlý: „Král zašel trestem božím, místo stářím – sluha zavinul krále do lihového obkladu, látku zašil nití, kterou chtěl přepálit svíčkou. Lihový obklad od svíčky vzplanul, král uhořel, těžce popálen v hrozných mukách.“

Proto snad bude lépe užívat slivovici vnitřně. Na zdraví!

Marta Kondrová
Uherské Hradiště

*Mgr. Marta Kondrová (*1979), etnografka, je odborná pracovnice Slovenského muzea v Uherském Hradišti. Zaměřuje se na lidový oděv, keramiku, a je spoluautorkou expozice Muzea lidových pálenic ve Vičnově.*

Památné ovocné stromy

Pestrá krajina Bílých Karpat v sobě ukrývá nejen rozmanitost tvarů, barev a vůní, ale i zvuků a slov. V zahradách tady nehledejte obyčejné jabloně. Staří hospodáři totiž sázeli lecarky, cibulinky, zelenky, žňovky, koníky, ovčí hubičky, kočí hlavy nebo lipůvky. Také odrůdy hrušní měly poetická jména – císařky, džbánky, hýle, ovesňačky, majdalenky, krvavky a medůvky. Ve znaku obce Korytná nalezneme motiv švestky, dalšího hojně pěstovaného stromu, přičemž názvu odrůd slivoní vznikla také řada, například vrablačky, pavlůvky nebo kulovačky.

Oskeruše

V současné době populární díky velké medializaci se však stal jiný ovocný strom, o kterém často po dlouhá léta věděli jen ti, kteří jej měli u svých vinohradů či na záhumencích. Jeřáb oskeruše neboli oskeruše domácí (*Sorbus domestica*) roste u nás hlavně na Moravském Slovácku a pro jeho dlouhověkost i jedinečnost nalezneme mezi památnými stromy několik krásných exemplářů tohoto druhu.

Primát mezi bělokarpaty stromy drží Adamcova oskeruše stojící u vinic a zahrad na svahu kopce Žerotín mezi Strážnicí a Radějovem. Její obvod kmene ve výšce 120 cm nad zemí činí 458 cm a stáří je odhadováno na 500 let.

Okolo ní vede Oskorušová stezka, po které se návštěvníci mohou vydat ze Strážnice do Tvarožné Lhoty, kde bylo otevřeno malé muzeum věnované tomuto ovocnému stromu. Koná se zde každoročně také Oskorušobraní, kde se každý může seznámit

s využitím plodů a zakoupit si nejen mošt, marmeládu či pálenku oskorušovici, ale i mladý stromek, a rozšířit tak počet nově vysazených oskeruší. Na katastru Strážnice pak nalezneme ještě Karlovu oskeruši o obvodu kmene 337 cm, v katastru Tvarožné Lhoty na louce v místě zvaném Pomíchalky stojí Tomečkova oskeruše a Špirudova oskeruše s obvodem kmene 370 cm. Obec Kněždub má svou památnou Nejedlíkovu oskeruši a jihovýchodně od obce Pitín v lokalitě Vršek roste Spáčilova oskeruše.

Dřiny

Jinou netradiční ovocnou dřevinou pěstovanou i v oblasti Bílých Karpat je dřín obecný (*Comus mas*) vykvétající časně zjara zářivě žlutými květy. Jeho plody, dřinky, se zpracovávají na marmeládu, ovocné víno nebo také na pálenku, a propagací pěstování proslula obec Šumice na Uherskobrodsku, kde se konají na začátku září dřínkové hody. Ačkoliv se v případě planě rostoucích dřínů jedná o keře, pěstování jedinci dosahují značné mohutnosti a tak u silnice z Tvarožné Lhoty do Strážnice roste Obecní dřín pozoruhodný svým vzrůstem, protože obvod jeho kmene činí 330 cm a jeho výška je okolo 7 m.

Hrušně

Pokud se vrátíme ke klasickým ovocným stromům, o jejichž pěstování máme z historických pramenů mnoho záznamů, patří k vyhlášeným památným stromům na území CHKO Bílé Karpaty dvě mohutné hrušně obecné (*Pyrus communis*). Staré hrušně jsou často zmiňovány jako hraniční mezníky a proto jako

*Spáčilova oskeruše, Pitín
(Foto Magdaléna Šnajdarová)*

takové byly považovány za nedotknutelné. V krajíně mohutné stromy sloužily jako orientační body. Plody byly důležitou součástí stravy obyvatel, sušily se, moštovaly a z kvasu se dělala pálenka. Dominantou pastvin nad obcí Korytná je Hruška Pavlových s obvodem kmene 285 cm. Na hranicích slavkovského a hononěmcanského katastru můžeme obdivovat Hrušku v Horním poli, jejíž obvod kmene činí 365 cm a stáří je odhadováno na více jak 300 let. Tato hrušeň se v roce 2011 umístila na 2. místě celostátní ankety Strom roku.

Magdaléna Šnajdarová
Zlín

*Mgr. Magdaléna Šnajdarová (*1979) pracuje na Oddělení ochrany přírody Krajského úřadu Zlínského kraje. Momentálně je na mateřské dovolené.*

Koldokol

- nová biohvězda

Foto Michal Rivola

Bylo to v roce 2007, kdy se Libor Baránek a Hana Němcová přestěhovali do pronajatého domku na okraji obce Krhov u Bojkovic a pořídili si téměř 3 ha velký pozemek v těsném sousedství. Tam na podzim roku 2008 založili sad, který následně přihlásili do režimu ekologického hospodářství. Pak začali i hledat způsob, jak se „z domu“ uživit a zužitkovat úrodu sadu.

Rozhodli se vyrábět a prodávat bio-džemy, což přirozeně vyplývalo z jejich zájmu o zdravou výživu, i z narození jejich prvního dítěte. Džemy by měly mít originální recepturu, která by nepotřebovala cukr. Tak vznikl ovocný džem doslazený jablečným koncentrátem, kterému dali jméno Bioláda.

Foto Libor Baránek

z bylinek, které sbírají převážně ve vlastním sadu. A protože Libor je úspěšný hrnčíř (jeho keramika se dostala do celého světa), rodina se žije i výrobou točené keramiky – čajové servisy, hrníčky, porcelánové mísy, misky, závěsné květináče a další dekorativní keramika. Tato výroba již získala ochrannou známku Tradice Bílých Karpat®. Hana zase začala vyrábět originální keramické šperky.

Nemůže překvapit, že jak Hana, tak i Libor mají své podnikatelské kořeny v neďalekém Hostětíně. Myšlenka ovocného sadu byla přímo inspirována hostětínskou moštárnou, která zpracovává regionální produkci jablek. Hana totiž několik let působila v tamním Centru Veronica, Libor zde čtyři roky pracoval jako manažer výroby v moštárně. Nyní se tedy snaží ekologické myšlenky a principy uplatňovat sami, jak v práci, tak i v domácnosti.

Bio, ale odkud?

Biopotraviny jsou vyprodukované bez aplikace průmyslových hnojiv a pesticidů, a ekologičtí farmáři také poskytují svým zvířatům dostatek péče, kvalitního krmiva a životního prostoru pro pastvu i odpočinek. Biologičtí zemědělci tedy vyrábí produkty, které jsou zdraví prospěšné a šetrné vůči životnímu prostředí.

Libor a Hana mají ještě další úmysl: snaží se zpracovávat produkty z co nejbližšího okolí, protože přepravování zboží zatěžuje životní prostředí (ať už je to BIO či ne), což považují za nesmyslné a zbytečné. To bohužel není vždy jednoduché. Ukazuje se, že je problém sehnat i menší množství vhodného ovoce na výrobu biolád. Také například kvalitní jablečný koncentrát – důležitá ingredience biolád – se zatím podařilo sehnat v Turecku, v ČR se vůbec v bio kvalitě nevyrábí. A třtinový cukr – sladidlo používané v ostatních biodžemech – pochází dokonce ze země

Džemy, čaje, keramika

Postupně Libor a Hana sortiment bioproduktů rozšiřují. Tento rok začínají prodávat ledové čaje a sirupy – opět slazené jablečným koncentrátem a v bio kvalitě. Doplnkově vyrábějí čajové směsi

Jižní Ameriky.

Pro radu s výrobou džemů se Krhovjané obrátili na firmu RNDr. Aloise Hlaváče, který má v Uherském Brodě výrobu džemů a ovocných náplní pro pekaře (firma Dr. Hlaváč s. r. o.) a je v tomto oboru velkým odborníkem. První várka biolády byla uvařena v roce 2010 právě tam.

Dosud Koldokol vyrábí biolády z českého nebo slovenského ekologicky pěstovaného ovoce, letos budou mít poprvé vlastní jablečný bio mošt a také poprvé sklídili konopí seté pro výrobu některých druhů ledových čajů a čajových směsí.

Foto Hana Němcová

Foto Petr Sitník

Bioláda

Vlajkovou lodí firmičky Koldokol je bioláda a s recepturou se její výrobci netají. Jak již bylo řečeno, jedná se o džem, ve kterém cukr je nahrazený jablečným koncentrátem, což je jablečná šťáva odpařením vody zahuštěná 6,5násobně. Z toho také plyne, že obsah ovoce je vlastně 300 %, protože k výrobě každé skleničky biolády (315 g) je potřeba min. 950 g ovoce. Jako želírující látky jsou ještě přidány výtažky z mořských řas.

Zvláštností je, že bioláda při výrobě neprochází varem, díky čemu si ovoce udrží přirozenou a svěží chuť. V současné době je na trhu bioláda hrušková, švestková a meruňková, ale záměrem firmy je zpracovávat více druhů ovoce – např. rakytník, mučovník, a tak se nabídka bude měnit a rozšiřovat dle dostupnosti bio ovoce.

Na stránkách www.koldokol.cz najdete i recepty s bioládou, například na koláč s ovocem, pohankové sušenky nebo palačinky.

Jan W. Jongepier

Réva vinná

Pěstování révy vinné na úpatí Bílých Karpat má velmi dlouhou tradici. Jedno z významných a také nejstarších horenských práv na Moravě, kterým je strážnické horenské právo, dokazuje, že réva vinná k tomuto regionu neodmyslitelně patří.

Vinařské obce v tomto regionu dnes náleží do vinařské podoblasti slovácké. Na jihovýchodě je slovácká podoblast tvořená bioregionem hluckým, který sahá od nivy řeky Moravy až do podhůří Bílých Karpat. Vinice leží na těžších půdách vzniklých na autochtonních jilech. Jsou to půdy vododržné a hluboké.

Historie

Mezi největší vinařské obce v regionu patří Blatnice pod Svatým Antonínkem (265,16 ha osázených vinic – 373 pěstitelů révy vinné), Lipov (135,43 ha – 99 pěstitelů) a Strážnice (109,18 ha – 395 pěstitelů).

Význam vinařských obcí v tomto regionu podtrhuje skutečnost, že byly již v roce 1948 zahrnuty do Katastru viničních tratí na Moravě a v Čechách, který sestavil Josef Blaha. V této publikaci se popisují viniční tratě v Blatnici, Lipově, Strážnici, ale také v Hrubé Vrbce, kde v té době byla jediná viniční trať Záblaťa, kde bylo révou osázeno 0,8 ha. Bonita tratě byla v I.–II. kategorii.

Tyto historické údaje jsou často velmi významné při výběru vhodných odrůd pro pěstování také v současnosti. V Blatnici pod Svatým Antonínkem byly již tehdy jako vhodné odrůdy doporučované Ryzlink rýnský, Burgundské bílé (dnes Rulandské bílé) a Sylvánské zelené. Kombinace těchto 3 odrůd se stala základem velmi významného vína Blatnický Roháč. Blatnický Roháč je právě cuvée (viz rámeček) těchto tří odrůd révy vinné. Od počátku svého vzniku se toto víno těšilo velké oblibě jak v tuzemsku tak zahraničí. Je také prvním tuzemským vínem, které získalo velmi významné zahraniční

ocenění, zlatou medaili na světové výstavě v Paříži v roce 1896.

Terroir

Často se dnes vedou diskuse o terroir a vinech originální certifikace (VOC). A nebyl Blatnický Roháč takovým vínem s charakterem terroir již v době svého vzniku? Reprezentoval přece tři nejvýznamnější odrůdy v regionu. V Maďarsku považují za velmi významné víno s charakterem terroir Egri Bikavér, což je vlastně typické víno z Egeru, které dosáhlo světového věhlasu. V Blatnici pod Svatým Antonínkem je velký

v podhůří Bílých Karpat

počet vinařů a proč nezkusit společné terroir víno právě s Blatnickým Roháčem, vínem z odrůd, které nejlépe odráží charakter místního vinohradnictví a vinařství.

Podobným sortimentem odrůd jako v Blatnici byl charakteristický také Lipov, kde se v roce 1948 uváděly jako nejvhodnější odrůdy Ryzlink rýnský, Sylvánské zelené, Neuburské a Müller Thurgau. V tehdejší době tam bylo 11 viničních tratí a osázeno 14,20 ha. Vhodných pro révu však bylo 174 ha, což se blíží dnešní skutečnosti.

Svahovité, velmi dobře osluněné viniční tratě na úpatí Bílých Karpat představují ideální podmínky pro révu vinnou, protože „réva vinná patří na svahy“. Kvalita tohoto terroir je velmi dobře vidět na ideálních podmínkách pro vyzrávání hroznů. Réva vinná totiž dozrává v tomto regionu podobně jako v jižnějších regionech na Moravě.

Dá se i říci, že toto podhůří patří mezi nejhezčí místa, kde se u nás réva vinná pěstuje. Velká členitost tratí a vinice často schované v lesích jsou velmi zajímavé i jako turistická zajímavost regionu. A právě tato členitost je základem vín s nezaměnitelným charakterem terroir. Široké spektrum viničních tratí proto poskytuje velmi rozmanitá vína.

Dobrym příkladem je viniční trať Plachty v Blatnici, ve které pěstoval révu už Jan Amos Komenský. Na první pohled by málokdo očekával, že zde jsou ideální podmínky pro pěstování modrých odrůd révy vinné. Když se však dostanete do této vinice, zjistíte, že jsou zde odlišné půdní podmínky, které mohou být původcem těchto velmi kvalitních červených vín. Důkazem kvality tohoto terroir jsou vysoce kvalitní a úspěšná vína z odrůd Merlot, Svatovavřínecké a Frankovka.

Floriantka

V Blatnici mají ještě jedu specialitu: viniční trať Floriánky a odrůdu Floriantka. Floriantka je nová odrůda révy vinné určená pro výrobu bílých vín. Odrůdu vyšlechtil Ing.

Slovo **cuvée** se používá pro vína vyrobená nejčastěji směsí více odrůd k získání zajímavých a neopakovatelných chutí.

Terroir je stanoviště pro pěstování révy vinné charakterizované geologií, půdním typem, reliéfem a sklonem lokality, nadmořskou výškou, expozicí vůči světovým stranám a klimatickými faktory.

Václav Krivánek. Floriantka pochází z křížení odrůd Müller Thurgau a Veltlínské červené rané. Do Státní odrůdové knihy byla zapsaná v roce 2010. Tato odrůda je velmi vhodná

jako regionální specialita, už i tím jak je svým jménem přímo spojená s tímto regionem. Je vhodná pro pěstování ve všech vinařských oblastech a také okrajových oblastech. Hodí se především pro výrobu přírodně sladkých přívlastkových vín, ve vyšších jakostních stupních, tzn. výběru z hroznů nebo výběru z bobulí. Víno má žlutozelenou až nazlátlou barvu. Vůně je příjemná, jemná, ovocného typu, doplněná jemnou kyselinkou. Chuť vína je svěží, jemně aromatická.

Díky svému spojení se zdejší bohatou přírodou je celý tento region svým způsobem jedinečné terroir pro révu vinnou.

**Pavel Pavloušek
Brno**

*Doc. Ing. Pavel Pavloušek, Ph.D. (*1970) je docent na Ústavu vinohradnictví a vinařství Zahradnické fakulty, Mendelovy univerzity v Brně. Jeho publikace Pěstování révy vinné – Moderní vinohradnictví (Grada Publishing, 2011) letos získala prestižní mezinárodní cenu „Prix de l’OIV 2012“.*

Sylvánské zelené, hrozen (Foto Pavel Pavloušek)

Jak přišly švestky na Moravu

Tento skoro pohádkový příběh se mohl odehrát kdekoli, ale já moc dobře vím, že se odehrál v Bílých Karpatech. Kde přesně, to však neprozradím.

Zima tenkrát byla silná, až stromy praskaly mrazem. Mrzlo ve dne v noci už tři měsíce, a zásoby dřeva zmizely jak sněhové vločky na lidské dlani. Nezbylo, než že se jednoho rána Martin zapřáhl do velkých saní a vyrazil k temné hradbě lesa vysoko na kopci. Dlouho trvalo, než hlubokým přemrzlým sněhem vytáhl sáně až za kopec – to aby nekácel blízko jejich samoty. Martin totiž velmi riskoval, protože za krádež dřeva z panského lesa mu hrozil žalář, ale přece se nemohl jen tak dívat, jak se jeho žena Marie třese doma zimou.

Konečně našel to správné místo v mělké dolince a tam skácel dva slabší buky. Zbavil je větvi a štíhlé kmeny pilou nařezal akorát na délku saní. Řádně mu přitom vyhládlo, a tak sáhl po mošně, ve které si přinesl několik bramborových plackek.

Sotva se zakousl do první z nich, kde se vzal, tu se vzal, stál u něj jakýsi stařík. Stál tu, třásl se zimou, mlčel a vyzáblou ruku vztahoval k Martinově mošně.

„I kuš, to jsem se lekl,“ vykřikl Martin. „Kde ses tady vzal, dědečku? Co tu děláš tak daleko v lese?“

Ale odpověď nedostal. Stařec mlčel a natažená ruka se mu třásla stále silněji.

„Nu, co,“ mávl rukou Martin. „Nechceš mluvit – nemluv. Však já také raději mlčím. A tady máš placky, víc jich nemám,“ dodal a podal starci celou mošnu.

Pak se vrátil ke své práci. Kusy kmenů naložil na saně a na samotný konec přivázal několik větvi tak, aby se za saněmi opíraly o sněh a mazaly stopy po sanicích i Martinových botách. Však také Martin nebral dřevo z panského poprvé.

Když byl hotov, obrátil se na starce: „Jedu domů a mohu tě svěřt, dědečku. U nás si odpočineš i dosyta najíš.“

„Děkuji ti, Martine, rád s tebou pojedou,“ odpověděl stařec.

„Ty mne znáš?“ podivil se Martin.

„Znám, Martine. Já znám mnoho lidí. I to, co je těší či trápi.“

„Kdo ty vlastně jsi? A kam jdeš?“

„Nemám žádný cíl, Martine, a nejsem nikdo.“

„Nejsi nikdo? Ale nějaké jméno snad máš, dědečku.“

„Mám i nemám,“ odpověděl záhadně stařík a opět se roztřásl zimou.

„Tak nasedat,“ rozhodl Martin, vysadil staříka nahoru na dřevo a sám se zapřáhl do popruhů saní. Jen co překonal hřeben, mezi stromy se jim otevřel výhled hluboko do údolí. To už si Martin přisedl na sáně a zkušeně je řídil při divoké jízdě k jejich samotě.

Po návratu domů Martin naštipal trochu dříví a Marie uvařila bramboračku. Aby uctila nečekanou návštěvu, nakrájela do ní dokonce kousek špeku. Když dojedli, ustlala Marie staříkovi na peci a sotva se setmělo, šli všichni spát.

Ráno je vzbudil silný teplý vítr, který sliboval lepší časy. Sluníčko jakoby na obloze poskočilo výš a hrálo jako kamínka. Hned bylo v chalupě veseleji. Martin štípal dřevo, až se z něj kouřilo, Marie pekla bramborové placky, a dědeček? Ten je chvíli s úsměvem pozoroval a potom vyrazil na obchůzku chalupy. Co na obchůzce dělal, nevěděli, ale později zjistili, že prasklina na komíně zmizela, pobořený plot, že stojí, a střechou, že už nezatéká.

Po obědě se dědeček loučil. „Musím už jít, mám ještě mnoho práce,“ řekl tiše. „Byli jste na mne moc hodní a já se tu cítím jako doma.“

„Ale...“ nedostal se dál Martin, protože dědeček pokračoval: „Chci se vám odměnit, ale peníze nemám.

Dám vám něco trvalejšího. Něco, co nikdy neztratí hodnotu, a ještě i vaši vnuci se z toho budou radovat. I celý tento krásný kraj.“

Potom dědeček vytáhl ze své brašny plátěný pytlík a z něj na stůl vysypal hromádku jakýchsi pecek. Byly hnědé zlatavé, zploštělé a na dvou koncích do špičky protažené.

„Tato semínka pocházejí z daleké země, kde měsíc má opačný srpek, ženy si halí tvář a muži nosí zahnuté meče. Ze semínek vyrostou stromy, a ty každý rok počátkem podzimu přinesou spoustu krásných modrých plodů. Ty plody představují jídlo, pití, lék i radost v jednom, mé děti,“ usmál se na Martina a Marii dědeček.

„Jídlo, pití i lék? Jak to myslíš, dědečku?“ optal se Martin.

„Hned to pochopíš. Nejprve musíš semínka zasadit. Obešel jsem chalupu a dobře ti radím, vasaď je hned na jaře do tří řad na severní a západní straně chalupy. Stromy vás ochrání od studených větrů a prudkého deště. Až stromy prvně zaplodí – a bude to brzy, v tom jim trochu pomohu – posbírejte plody a úrodu rozdělte na tři díly. První díl usušte pozvolna nad pecí, ale tak, aby kolem pecky zůstalo měkké ‚masičko‘. Druhý díl vypekujte a ty, Marie, pak plody tak dlouho vař v hrnci, až z nich zůstane jen hustá černá kaše. Vyjmuté pecky, Martine, dobře vyper, usuš a pak je rozdej sousedům, aby i oni měli radost a užitek.“

„A co ten třetí díl, dědečku?“ zeptala se Marie.

„Nu – to je mužská záležitost, to proberu jen tady s Martinem,“ usmál se dědeček, a očička mu přitom vesele svítila. Potom vzal Martina kolem ramen a odvedl jej do komory, kde si dlouze o něčem povídali.

Několik dnů po odchodu toho báječného stařečka přišlo skutečné jaro. Sněh brzy zmizel a vlhká půda se jarně rozvoněla. Martin založil sad přesně dle doporučení a nestačil se divit, když už na druhý den ze země vyrašily štíhlé proutky. V květnu z nich už byly krásné stromky plné bílých květů a počátkem podzimu Martin s Marií již sklízeli první úrodu. Udělali všechno přesně tak, jak jim ten tajemný dědeček poradil a za několik let již rostly švestky v celém kraji. Kde se to jméno – švestky – stejně jako trnky, slívy, durancije či kulovaně vzalo, těžko říct. A co teprve slova jako křížaly, povídla a slivovice! Nevím, ale to není už tak důležité.

Pavel Bezděčka

Vánoční soutěž o tričko

PRO CHYTRÉ DĚTI

Zúčastní se soutěže o ručně malované tričko s motivem lišky! Napiš nám správné odpovědi na tyto otázky:

1. Jaké zbarvení má liška?

- a) rezavé
- b) hnědé
- c) černé

2. Kde žije liška?

- a) ve městě
- b) v lese
- c) ve vodě

3. Jak se jmenuje bajka Rudolfa Těsnohlídka, kde vystupuje mazaná liška?

- a) O chytré lišce
- b) O lišce Bystroušce
- c) O krtečkovi a lišce

4. Čím se živí liška?

- a) hmyzem, hlodavci, drobným ptactvem, žábami, zajíci aj.
- b) ovocem a zeleninou
- c) senem, slámou a obilím

5. Ukládá se liška k zimnímu spánku?

- a) ano
- b) ne

6. Kolik má většinou liška mláďat?

- a) 1-2
- b) 8-10
- c) 4-6

7. Ve které pohádce potkal princ poprvé svou vyvolenou při honu na lišku?

- a) Princ a Večernice
- b) Tři oříšky pro Popelku
- c) Třetí princ

8. Do jaké čeledi patří liška?

- a) psovití
- b) liškovití
- c) lasicovití

9. Jakou nemoc liška nejčastěji přenáší?

- a) vzteklinu
- b) chřipku
- c) mor

10. Mezi jakými přírodninami můžeme ještě najít jméno liška obecná?

- a) mezi bylinami
- b) mezi houbami
- c) mezi dřevinami

Výherci Jarní soutěže z minulého čísla jsou a tričko s motivem čápa získali Honza Šimeček z Kyjova a Marianna Častková z Napajedel. Kdo vyhraje tričko s liškou?

Odpovědi na tyto otázky zašlete do 10. prosince emailem redakce@bilekarpaty.cz nebo poštou na adresu: ZO ČSOP BÍLÉ KARPATY redakce časopisu Bílé - Biele Karpaty Bartolomějské nám. 47 698 01 Veselí nad Moravou.

V odpovědi napište i svou velikost trička (8 let / 10 let / XS / S / M / L). Vylosovaný výherce obdrží ručně malované tričko s motivem lišky.

Dagmar Uhýrková, Jitka Říhová
Veselí nad Moravou

Správné odpovědi z minulého čísla:

1.b - 2.a - 3.c - 4.a - 5.b - 6.c - 7.b - 8.a - 9.a - 10.c

Vážení čtenáři,

držíte v rukou druhé číslo 17. ročníku našeho časopisu.

Předplatné v České republice zůstává stejné i na rok 2012 v částce 60,- Kč včetně DPH 14%.

Předplatné můžete uhradit vydavateli ZO ČSOP BÍLÉ KARPATY na číslo účtu 1442785399/0800, variabilní symbol: 1111, do zprávy uveďte „časopis BBK“ a vaše jméno.

Čtenáři na Slovensku mohou předplatné ve výši 5,- EUR na rok 2012 uhradit složenkou na adresu: Centrum environmentálních aktivit - CEA, Mierové námestie 29, 911 01 Trenčín. Do zprávy pro příjemce uveďte „časopis BBK“.

Letos vyjdou opět dvě čísla, a to díky poskytnutým příspěvkům ze státního rozpočtu, od obcí a předplatitelů. Děkujeme následujícím firmám a osobám (řazení dle abecedy) za projevovou přízeň:

Podporovatelé časopisu Bílé – Biele Karpaty 500–1999 Kč:

Obec Loučka, Obec Nová Lhota, Obec Rokytnice, Obec Újezd, Tomáš Černý (Pozlovice), Jiří Gajda (Strážnice), Stanislav Hekele (Loštice), Zdeněk Husták (Komňa), Aleš Jurčík (Vysoké Mýto), Marie Kramná (Šumice), Aleš Máchal (Brno), Zdeněk Pek (Valtice), Radim Pešek (Bojkovice).

Příspěvatelé časopisu Bílé – Biele Karpaty 200–499 Kč:

Obec Komňa, Obec Rudimov, Konfederace politických vězňů Uherské Hradiště, Jarmila Barboříková (Štitná nad Vláří), Stanislav Capita (Rohatec), Josef Fanta (Moravský Písek), Miroslav Hudeček (Blatnička), Pavel Machovský (Vizovice), Jaromír Neužil (Brno), Eva Salvetová (Bojkovice), František Trojek (Boršice u Blatnice), Pavel Zemčík (Bojkovice), Ivo Zetík (Větrní).

Redakce

Titulní strana: Vřetenuška

obecná (vřetienka obyčajná)

Zadní strana: Modrásek jehlicový

(modráček obyčajný), foto Marián Filípek

Zelená planeta

Kategorie I. – 1. místo

Pohádka o staré hrušni

Byla jedna hrušeň – moc stará, ale vzácná. Stála o samotě na kraji vesnice a rozhlížela se do kraje. Ptáčci a zvířátka tam měli své příbytky ve větvích a u kořínků a bydleli tam rádi.

Jednou ze země pod větvemi a listím vykoukla smutná hlavička a za chvíli se ukázal celý živočich. Hruška byla už stará, ale nevěděla, kdo to je. Ptáčci, kteří hnízdili v její koruně, jí prozradili, že je to krtek. A opravdu – byl to krtek. Celý černý, ale moc smutný a z přední tlapy mu kapala krev. Hrušeň byla ráda, že má dalšího kamaráda, ale trápilo ji, že je zraněný. Krteček byl stydlivý, takže první musela promluvit hruška.

„Kde ses tak ošklivě zranil?“ ptala se ho. Smutně odpověděl, že se bodl o trn. Hrušeň neváhala a seslala na něj lísteček „hojení“. Krteček se divil, ale potom se mu pacička začala hojit a přestala bolet.

Byl moc rád, že ho hruška svým čarovným lístkem uzdravila a rozhodl se, že tu bude také bydlet. A víte proč? Viděl, jak se tu zvířátka pod korunou staré hrušně cítí dobře. Přivedl sem svoji rodinu a žijí tu spolu šťastně až dodnes.

Radka Pospíšková
ZŠ Horní Němčí, 4. třída

Výzva

Vážení čitatelia, volám sa Andrea Uherková a som študentkou ekológie na Technickej univerzite vo Zvolene. V spolupráci so Správou CHKO Biele Karpaty robím na diplomovej práci „Možnosti zachovania genofondu jarabiny oskorusovej v Bielych Karpatoch“. Súčasťou práce je mapovanie existujúcich jedincov oskorusy, preto zbieram informácie od miestnych a kompetentných, ktorí by mi mohli pomôcť s lokalizáciou oskorusí, ako aj poradiť alebo odporučiť ľudí, ktorí sa o oskorusu zaujímajú.

Preto ak máte pre mňa rady a informácie, najmä ak viete, kde oskorusy rastú, ozvite sa mi prosím buď na e-mail uherkova.andrea@gmail.com, na telefón (+421) 902 339 615 alebo poštou na adresu Mateja Bela 55, 911 08 Trenčín, SR. Určite tým pomôžete zrýchliť a zefektívniť moju prácu. Vopred ďakujem a prajem krásne farebné jesenné dni.

Andrea Uherková
Trenčín

Ministerstvo životního prostředí

STÁTNÍ FOND
ŽIVOTNÍHO PROSTŘEDÍ
ČESKÉ REPUBLIKY

Projekt byl podpořen Státním fondem životního prostředí ČR

Bílé - Biele Karpaty – časopis moravsko-slovenského pomezí

Vydávající: Základní organizace Českého svazu ochránců přírody BÍLÉ KARPATY (Veselí nad Moravou), Vzdělávací a informační středisko Bílé Karpaty, o.p.s. (Veselí nad Moravou) ve spolupráci se Správou CHKO Biele Karpaty (Nemšová) a Správou CHKO Bílé Karpaty a Krajským střediskem Zlín (Luhačovice).

Kontaktní adresy:

ZO ČSOP BÍLÉ KARPATY
Bartolomějské nám. 47
698 01 Veselí nad Moravou
tel.: +420 518 326 470
e-mail: redakce@bilekarpaty.cz
Jitka Řihová

Správa CHKO Biele Karpaty
Trenčianska 31
914 41 Nemšová
+421 32 659 8387
e-mail: katarina.rajcova@sopsr.sk
Katarína Rajcová

Redakce: Pavel Bezděčka, Karel Fajmon, Jana Hajduchová, Jan W. Jongepier, Jozef Májsky, Marie Petřů, Katarína Rajcová, Jitka Řihová, Petr Slinták, Dagmar Uhýrková

Grafika a sazba: Jana Hajduchová

2. číslo ročníku 2012 vychází v říjnu 2012.

Tištěno na papíře s certifikátem FSC.

Reg. č. E 7428, ISSN 1211 – 3638, Ročník XVII, číslo 2, náklad 2300 ks, cena 30 Kč, 1 EUR

Tisk: Boma Print spol. s r. o., Kyjov

Rozšiřuje: Mediaprint & Kapa

Vodní svět, Lesná

Semanínská stezka, Semanín

Mojžšův pramen, Vesec

Na cvičišti, Valašské Meziříčí

Biokoridor Makroš, Mořice

Choryňský mokřad, Lešná

řský park – Satalická bažantnice
-Vinoř

Okolo Vřesiny, Vřesina

Jelenice, Pozořice

Pozorovatelna v Blahutovicích

Podkovák, Lesná

Les plný smyslů, Krásná Lípa

Cech Sv. Víta, Trstěnice

Pozorovatelna u Litovického rybníka,

Bečov nad Teplou

Mlčí studánka, Myslík

Capartické louky, Capartice

Pojďte s námi na výlet! Otevřeli jsme pro vás již 50. lokalitu.

S Českým svazem ochránců přírody jsme v rámci programu NET4GAS Blíž přírodě otevřeli již 50. unikátní přírodní lokalitu: Housle v Praze-Lysolajích. Přesvědčte se na www.blizprirode.cz, nebo vyrazte rovnou do přírody!

Votočnice, Sázava

Střelenská louka, Střelice

Lom Myslík, Myslík

Sudelský okruh, Sudava

Dpičák, Liberec

Zahrady, Český Brod

Blíž přírodě

www.net4gas.cz

www.blizprirode.cz

Ministerstvo životního prostředí

STÁTNÍ FOND
ŽIVOTNÍHO PROSTŘEDÍ
ČESKÉ REPUBLIKY

Výplatné hrazeno v hotovosti
Distribuce povolena Ministerstvem kultury
pod registračním číslem MK ČR E12382

ZO ČSOP BÍLÉ KARPATY
Bartolomějské nám. 47
698 01 Veselí nad Moravou

Cena 30 Kč / 1€